شود، و مردی که زنی صاحب مقام و جمال از او کام خواهد و گوید من از خدا و پروردگار جهانیان بیم دارم و مردی که صدقه‌ای دهد و آن را نهان دارد که دست چپش نداند دست راستش چه انفاق می‌کند].

عَلَیکُم بِالزَّبیبِ فَاِنَّهُ یَکْتِفُ المرَّةَ، وَ یَذهَبُ بِالبَلْغَم، و یَشُدُّ العَصَبَ، و یَذْهَبُ بِاَلْعَیاءِ، و یُحسِنُ الخلْقَ، و یُطیبُ النَّفسَ، و یَذْهَبُ بِالْهَمَّ [مویز خورید که صفرا را غلیظ کند و بلغم را ببرد و عصب را قوی کند، ذهنی را ببرد و خُلق را نیکو کند و جان را پاک دارد و غم را ببرد].

الشُّهَداءُ سَبعَةٌ: المقتُولُ فی سَبیلِ الله، و المبطُونَ شَهیدٌ، و المحتَرِقُ شَهیدٌ، و المیِّتُ تَحتَ الهَدمِ شَهیدٌ و الغَریقُ، و صاحِبُ ذاتِ الجنبِ، وَ المطعُونُ و المرأةُ إِذا ماتَتْ عَلَی الوَلادَةِ.

سَبْعَةُ بُیُوتٍ لا نَزَلَ عَلَیها الرَّحمةُ: بَیتٌ فیهِ مُطلَّقةٌ و بَیتٌ فیه عاصِیةٌ لِزَوجِها، و بَیتٌ فیه خِیانَةٌ لِلاَمانةِ، و بَیتٌ فیهِ مالٌ لا یُزَکّی، و بَیتٌ فیهِ وَصِیَّةٌ لِلمَیِّتِ، و بَیتٌ فیه خَمرٌ، و بَیتٌ فیه اِمْرَأةٌ سارِقَةٌ لِمالِ زَوجِها.

لا یَنْظُرُ الله یَومَ القِیمَةِ اِلی سَبْعَةِ نَفَرٍ یُؤْمَرُ بِهم اِلی النّار: اَللُّوطی، و الّذی یُمنی بِیَدِه، وَ الّذی یَأتی البَهائِمَ، و الّذی حاجِزٌ بِغُلامٍ، و الّذی یَجمعٌ مَعَ اِبنَةِ زَوجَتِه، و الّذی یَزنی بِالجّارِ، وَ الّذی یُؤْذِی الجّارَ.

سَبعُ خِصالٍ مَنْ عَمِلَ بِها مِن اُمَّتی حَشَرَهُ اللهُ مَعَ النَّبِیّینَ و الصِّدّیقین و الشُّهَداءِ و الصّالِحینَ. فَقیلَ: و ما هِیَ یا رَسُول اللهِ؟ فَقالَ: مَن زَوَّدَحاجّاً و أعانَ مَلهُوفاً و رَبّی یَتیماً، و هَدَی ضالّاً، و أَطْعَم جائِعاً و أروی عَطشانَ، وَ صامَ فی یَومِ حَرٍّ شَدیدٍ.

خافُوا مِنَ الله وَ صِلُوا الرَّحِمَ، فَاِنَّهُما فی الدُّنیا بَرَکةٌ، و فی العُقبی مَغفَرةٌ، و فی صِلَةِ الرَّحم عَشَرَةُ خِصالٍ: رِضَا الرَّبِّ، و فَرَحُ القُلُوبِ و فَرحُ الْمَلائِکَةِ و ثَناءُ النّاسِ، و تَرغیمُ الشَّیطانِ، و زِیادَةٌ العُمْرِ، و زیادَةُ الرِّزقِ، و فَرَحُ الاَمْواتِ، و زِیادَة المروَّةِ، و زِیادَة الثَّوابِ.

عَشَرةٌ اَشیاءَ تُورِثُ الشَّیبَ: کَثرةُ مُعانَقَةِ النِّساءِ، و غُسلُ الرَّأسِ بِالطّینِ، و طُولُ المقام عَلَی الْخلاءِ، وَ الکَلامُ عَلی رَأسِ الحَدَثِ، و کَثْرَةُ الطِّیب، و شُربُ الماءِ بِاللَّیلِ و النَّظَرُ اِلی الفَرجِ، وَ النَّومُ عَلَی الْوَجهِ، و شُربُ الماءِ مِن قِیامٍ، و مَسحُ الوَجهِ بِالکُمّینِ.

عَشَرةٌ مِن هذه الأُمَّةُ كُفّارٌ بِالله العَظيم، وَ ظَنُّوا انَّهُم مُؤمنُون: اَلقاتِلُ بِغيرِ حَقٍّ، و اَلدَّيُّوث و مانعُ الزَّكوةِ و شارِبُ الخمرِ و من وَجَّه الى الحَجِّ سَبيلاً، فَلَم يِحجُّ، و السّاعى فى الفِتنِ و بائعُ السَّلاح لِاهلِ الحَربِ، و ناكِحُ المرأة فى دُبُرِها و ناكِحُ البَهيمةِ، و ناكحُ ذاتِ مَحرم.

لا يَكُون العَبدُ فى السَّماءِ و لا فى الاَرضِ مُؤمناً، حتّى يَكُون فُضولاً و لا يكونُ فُضولاً حتّى يَكُون مُسلماً و لا يَكُونُ مُسلماً حتّى يَسلَم النّاسُ من يَدِه و لِسانِه و لا يَسلمُ من يَدِه و لِسانِه حتّى يَكُون عالماً و لا يَكُون عالماً حتّى يَكُون عاملاً بِالعِلم، و لا يَكُون عامِلاً بالعِلم حتّى يَكُون زاهِداً و لا يَكُون زاهِداً حتّى يَكُونُ وَرِعاً و لا يَكُون وَرِعاً حَتّى يَكُون مُتواضِعاً و لا يَكُون مُتواضِعاً حتى يَكُون عارِفاً بِنفسِه و لا يَكُون عارِفا بِنَفسِه حَتّى يَكُون عاقِلاً.

عَشَر مِمّا عَمِلَهُنَّ اَبُوكُم اِبراهيمُ عَليه وَ عَلى نَبِيّنا السَّلام خَمساً فى الرَّأس و خَمساً فى الجَسَدِ.

فَامّا اللَّواتى فى الرَّأس: فَالسَّواكُ و المضْمَضَةُ و الاِسْتِنْشاقُ، و قَصُّ الشّارِبُ، و اِعْفاءُ اللِّحيَةِ[1]!

و اَمّا الَّتى في الجَسَدِ فَالحَنّاءُ و الاِسْتِحدادُ[2] و الْاِستِنْجاءُ، وَ نْتفُ الاِبْطِ[3]، و قَصُّ الاَظفارِ.

الصَّلوةُ عِمادُالدّين، وَ فيها عَشَرُ خِصالٍ: زَينُ الوَجهِ، و نُورَ القَلب، و راحَةُ القَلب، و راحَةُ البَدَن، و اُنسُ القُبُور، و مَنزِلُ الرَّحمَةِ، و مِصباحُ السَّماءِ، و ثِقلُ المـيزانِ، و مَرْضاةُ الرَّبِّ، و ثَمنُ الجنَّةِ، و حِجابٌ مِنَ النّارِ. وَ من اَقامَها فَقَد اَقام الدّينَ، و مَن تَرْكَها فَقَد هَدَمَ الدّينَ.

نقل من نثر الدّرر

قالَ رَسُول الله صَلَّى الله عَلَيه و آله: اَلنّاس كَالاِبِلِ، تَرِىَ المَأئَةَ لا تَرى فيها راحِلَةً: یعنی در میان ناس، مردم نیکو کمتر به دست شود چنان که در میان رمه شتران

---

۱. اعفاء اللحیة: باز گذاشتن موی صورت و نتراشیدن آن.
۲. استحداد. ستردن موی با تیغ. مقصود از استحداد در اینجا ظاهراً ستردن موی ظهار است (ب).
۳. نتف الابط: ستردن موی زیر بغل.

بارکش و راحله نجیب کمتر به دست آید.

ذُکِرَ الخَیلُ فَقالَ: بُطُونها کَنزٌ و ظُهُورُها حِرزٌ.

قالَ: نَهیتُکُم عَن عُقُوقِ الأُمَّهات وَ وَادِ[1] البَناتِ و مَنَع الوُهاتِ[2] قالَ: لا یَزالُ اُمَّتی بِخَیرٍ ما لَم تَرَ الْاَمانَةَ مَغنَماً، و الصَّدقةَ مَغرَماً.

قالَ: لا تَجلِسُوا عَلی ظُهورِ الطُّرُقِ، فَإن اَتَیتُم فَغُضُّوا الْاَبصارَ، و رُدُّوا السَّلامَ، وَاهدُوا الضَّالَةَ و اَعینُوا الضَّعیفَ: در شاهراه جماعت جای مکنید، اگر جایِ کنید از نگریستن حرام چشم بپوشید، و سلام باز دهید، و گمشده را هدایت کنید، و ضعیف را اعانت فرمائید.

لا یُؤَمُّ ذُو سُلطانٍ فی سُلطانِه وَ لا یُجلَسُ عَلی تَکرِمَتِه اِلّا بِاِذنِه. دَبَّ اِلَیکُم داءُ الْاُمَمِ قَبلَکُم الحَسَدُ وَالبَغْضاء هِیَ الحالِقَةُ حالِقة الدّین لا حالِقَةُ الشَّعَرْ. وَ الَّذی نَفسُ مُحَمَّدٍ بِیَدِه [لا تَدْخُلُوا الجَنَّةَ حتی تُؤمِنُوا وَ] لا تُؤمِنُونَ حَتّی تَحابُّوا اَفَلا اُنَبِّئُکُم بِاَمرٍ اِذا فَعَلْتُمُوهُ تَحابَبْتُم؟ اَفْشُوا السَّلَمِ بَینَکُم. [مرض امّت‌های قبل در شما نفوذ کرده است، حسد و دشمنی که سترنده است اما نه سترنده موی بلکه سترنده دین است، به خدائی که جان محمد به کف اوست به بهشت نمی‌روید تا مؤمن شوید و مؤمن نشوید تا یک دیگر را دوست دارید آیا می‌خواهید شما را به چیزی خبر دهم که اگر انجام دهید، یکدیگر را دوست دارید، به همدیگر سلام کنید].

لَیْسَ من أخلاق المُؤمن التَّمَلُّقُ [و لا الْحَسَدُ] اِلّا فی طَلَبِ الْعِلْمِ [تَمَلّق و حسد بر مؤمن روا نیست مگر در طلب علم].

لَولا رِجالٌ خَشَعٌ و صبیانٌ رُضَّعٌ و بَهائِمُ رُتَّعٌ لَصَبَّ عَلَیکُمُ العَذابُ صَبّاً.

قال: فَما لَکَ مِن مالِکَ اِلّا ما أکَلْتَ فَاَفْنَیتَ، اَوْ لَبِسْتَ فَاَبْلَیتَ اَوْ أَعْطَیتَ فَاَمضَیتَ. حَصِّنُوا اَمْوالَکُم بِالزَّکوةِ، و دَاوُوا مَرضاکُم بِالصَّدَقَةِ، وَاستَقْیلُوا البَلاء بِالدُّعاءِ. [اموال خود را به وسیلهٔ زکات محفوظ دارید و مریضان خود را با صدقه علاج کنید و برای جلوگیری از بلا به دعا متوسل شوید].

عادَ ﷺ مَریضاً فَقالَ: اَللّهُمَّ اجرِهُ عَلی وَجَعِه، وَ عافِه اِلی مُنتَهی اَجَلِه.

قال: لا یَرُدُّ القَدْرَ اِلّا الدُّعاءُ وَ لا یَزیدُ فی الْعُمْرِ اِلّا الْبِرُّ [قضا و قدر جز به دعا دفع نشود و چیزی جزنیکوکاری عمر را افزون نکند].

---

۱. واد: کشتن.

۲. وهاة: ضعفاء و بیچارگان.

و اِنَّ الرَّجُلُ لَیُحْرَمُ الرِّزقَ بِالذَّنبِ یُصیبُهُ. [انسان به سبب گناه از روزی محتوم محروم ماند].

قال: اِنَّ اللهَ یُحِبُّ الْاَتْقِیاءَ، الْاَبریاءَ الْاَخفِیاء [خداوند نیکوکاران گمنام پرهیزکار را دوست دارد].

اَلَّذینَ اِذا حَضَرُوا لَم یَعرَفُوا، وَ إِذا غابُوا لَمْ یُفتَقَدُوا، قُلُوبُهُم مَصابیحُ الهُدی، یَنجُونَ مِن کُلِّ غَبراءِ مُظلِمَةٍ.

قال: ظَهْرُ المُؤمِنِ مِشْجَبُهُ[1] و خَزائِنُهُ بَطنُهُ، و رِجْلُه مَطِیَّتُهُ، و ذَخیرَتُهُ رَبُّهُ. قال: أَشَدُّ الاَعمالِ ثَلثةٌ: ذِکرُالله عَزَّ وَ جَلَّ عَلی کُلِّ حالٍ، و مُواساةُ الاَخِ فی المالِ و اِنصافُ النّاسِ مِن نَفسِکَ.

قالَ: اِنَّ اَسْرَعَ الخَیرِ ثَواباً البِرُّ وَ [صِلَةُ الرَّحِم] و اِنَّ اَسْرَعَ الشَّرِّ عُقُوبَةً البَغیُ. [همانا پاداش نیکوکاری و پیوند خویشاوندان از نیکی‌های دیگر زودتر می‌رسد و کیفر ستمکاری از بدی‌های دیگر سریعتر می‌رسد].

وَکَفی بِالمَرءِ عَیباً اَنْ یَنْظُرَ مِنَ النّاسِ اِلی ما یَعمی عَنهُ مِن نَفسِه، و یَعَیِّرُ مِنَ النّاسِ مالا یَستَطیعُ تَرْکُهُ و یُؤْذی جَلیسَهُ بِما لا یَعنیهِ.

اَلّا اَخبرکُم بِاَحَبِّکُم إِلیَّ وَ اَقْرَبِکُم مِنی مَجالِسَ یَومَ القِیمَة اَحاسِنُکُم اَخلاقاً المُوطِئُونَ[2] أَکنافاً، اَلَّذینَ یَالَفُونَ و یُؤْلَفُونَ. اَلا اُخبِرکُم بِاَبْغَضِکُم اِلیَّ وَ اَبْعَدِکُم مِنّی مَجالِسَ یَومَ القِیمَة الثَّرثارُون[3] المُتَفَیهِقُونَ[4].

می‌فرماید: محبوبترین شما در قیامت نزد من آنانند که اخلاق نیکو دارند، و خاضع و نرم گردن باشند و با مردم الفت گیرند، و مردم با ایشان مألوف باشند. و مبغوض‌تر در نزد من و دورتر کس نزدیک من در قیامت آنانند که فراوان بیرون حق سخن کنند، و سخن را به درازا کشند و بیهوده زنخ زنند.

مَنْ باعَ داراً او عقاراً فلم تَرُدد ثَمنَهُ فی مِثله، فَذلِکَ مالٌ قَمِنَ اِلّایُبارَکَ فیهِ. [هر که بدون ضرورت خانه‌ای بفروشد و قیمت آن برای خرید خانه دیگر اقدام نکند، پس

---

۱. مشجب: دار چوب که جامه به روی آن اندازند.
۲. موطئون: کریم و مهمان‌دوست.
۳. ثرثار: کسی که سخن به درازا کشاند بدون آن که در صحت و سقم آن تأملی کند.
۴. متفیهق: «تفیهق فی الکلام.» یعنی فراخی کرد در کلام و پر گردانید دهن را به سخن.

برکتی بر آن نیست].

قالَ: اَلا اُخْبِرُکُم بِشِرارِکُم: مَن اَکَلَ وَحْدَهُ وَ مَنَعَ رِفْدَهُ، و ضَرَبَ عَبْدَهُ. اَلا اُخبِرُکُم بِشَرٍّ مِن ذلِکُم: مَن یَبْغُضُ النّاسَ وَ یَبغُضُونَهُ.

قال: ابن آدم، إذا کانَ عِنْدَکَ ما یَکْفِیکَ فَلَم تَطْلُبْ ما یُطْغِیکَ. [اگر چیزی که مایه کفایت باشد در دسترس داری در جستجوی آنچه تو را به طغیان وا می‌دارد مباش].

قال: مَنْ رَزَقَهُ اللهُ فَبَذَلَ مَعرُوفَهُ و کَفَّ أذاهُ فَذاکَ السَّیِّدُ.

و قال: إذا أرادَاللهُ بِعَبْدٍ خَیراً جَعَلَ صَنائِعَهُ [وَ مَعْرُوفَهُ] فی أَهلِ الْحِفاظِ. [وقتی خدا برکسی نیکی خواهد سر و کار او با مردم حق‌شناس می‌افتد].

قال: نَحْنُ بَنُو النَّضرِ بن کِنانَةَ لانَقفُوا[1] مَنّا و لا نَنتَفی عَن أَبینا.

رُوِیَ عَنهُ: أنّه وَجَّهَ عَلِیّاً إلی بَعضِ الوُجُوهِ فَقالَ لَهُ فی بَعضِ ما أَوصی بِه: یا عَلِیُّ، قَدْ بَعَثْتُکَ و أَنا بِکَ ظَنینٌ فَلا تَدَعَنَّ حَقّاً لِغَدٍ فَإِنَّ لِکُلِّ یَوم ما فیهِ وَ ابْرُز لِلنّاسِ و قَدِّم الوَضیعَ عَلَی الشَّریفِ و الضَّعیفَ عَلَی القَوِیِّ و النِّساءَ قَبلَ الرِّجالِ وَ لا تُدْخِلَنَّ أَحَداً یَغلِبُکَ عَلی أَمرِکَ، وَ شاوِرِ القُرآنَ فَانَّهُ إمامُکَ.

قالَتْ عایِشَة: ذَبَحْنا شاةً فَتَصَدَّقنابِها، فَقُلتُ: یا رَسُولُ الله، ما بَقِیَ مِنْها إلّاکَتِفُها فَقالَ کُلُّها بَقِیَ إلّاکَتِفَها: عایشه گوید: گوسفندی کشتیم و گوشتش را إلّاکتفش را به صدقه دادیم. من عرض کردم: یا رسول الله از این گوسفند باقی نماند إلّاکتفش. فرمود: آن گوسفند به تمامی باقی است، إلّاکتفش. ـکنایت از آنکه آنچه در راه خدا دادی برای تو باقی می‌ماند ـ.

رُوِیَ اَنَّهُ وَقَفَ بَینَ یَدَیهِ رَجُلٌ، فَارتَعَدَ. فَقَال لَهُ: لا تَخَف. فَاِنّي ابنُ امرِئةٍ مِن قُرَیشٍ، کانَت تَأکُلُ القَدیدَ.

قال: اِسْتَعیذُوا بِاللهِ مِن شِرارِ النِّساءِ، وَکُونُوا مِن خِیارِهِنَّ عَلی حَذَرٍ. [از زنان بد به خدا پناه ببرید و از نیکانشان بپرهیزید].

قالَ: تَزَوَّجُوا الزَّرقَ، فَاِنَّ فیهِنَّ یُمناً.

قال: خَمسٌ مَن أَتَی الله عَزَّ وَ جَلَّ بِهِنَّ، أَو واحِدَةٍ مِنهُنَّ أَوجَبَ لَهُ الجَنَّةَ: من سَقی هامَةً صادِیَةً[2] أَوْ أطعَمَ کَبِداً هافِیَةً[3]، أَوْ کَسی جِلدَةً عارِیةً، أَوْ حَمَل قَدَماً حافِیَةً[4] أَوْ

---

۱. لانقفوا. جمع قفاء. یعنی نسبت فجور و زنا به او داد.
۲. صادیة: تشنه.
۳. هافیة: گرسنه.
۴. حافیة: پیاده، پابرهنه.

أَعتَقَ رَقَبةً عانِيَةً[1].

قال: صَنائِع الْمَعْرُوفِ تَقِی مَصارِعَ السُّوءِ، و صَدَقَةُ السِّرِّ تُطْفِئُ، غَضَبَ الرَّبِّ، و صِلَةَ الرَّحِمِ تزيد في العُمرِ و تدفَعُ مَيتَةَ السُّوءِ. [اعمال نیک از سقوط‌های بد جلوگیری می‌کند و صدقه نهانی خشم پروردگار را خاموش می‌کند و پیوستگی با خویشان عمر را افزون می‌کند و دفع ضرر می‌کند].

قال ﷺ: يقول الله تبارک و تعالی: إذا عَصاني من خَلقي من يعرِفُني، سَلَّطتُ عَلَيه مِن خَلقي منِ لا يَعرِفُني.

قال: جُعِلَ عِزّي في ظِلِّ سَيفي، وَ رِزقي في رَأسِ رُمحی.

مَن وقیٰ ما بَين لِحَييهِ و ما بَين رِجلَيهِ، دَخَلَ الجَنَّةَ: کسی که حفظ کند زبان خود را و فرج خود را از سخن ناسزا و آلایش زنا داخل بهشت شود.

دَع ما يُريبُکَ إلی مٰا لٰا يُريبُکَ، فَمَن رَعی حَولَ الحِمی يُوشِکُ أَنْ يَقَعَ فيه. [از آنچه شبهه‌ناک است درگذر و آنچه را شبهه‌ناک نیست برگیر زیرا هر که در اطراف قرق گوسفند چراند ممکن است در آن افتد].

لا تُنْزِعُ الرَّحْمَةُ إلّا مِنْ شَقی. [رحم را نگیرید مگر از بدبخت].

مَن لا يَرحَمُ لا يُرحَمُ. [هر که به مردم رحم نکند به او رحم نمی‌شود].

الدُّنيا نِعَم مَطِيَّةُ المُؤمِنِ. إنَّکَ لَنْ تَجِدَ فَقدَ شَيءٍ تَرَکتَهُ لِلّٰهِ.

المُنْتَعِلُ راکِبٌ، اَلخَيرُ عِبادَةٌ، وَ الشَّرّ لَجاجَةٌ، اَلخَيرُ کَثيرٌ، و من يَعْمَل به قَليلٌ. مِن حُسن إسلامِ المَرءِ تَرکُهُ ما يعَنيهِ. اَلقَناعَةُ مالٌ لا يَنْفَدُ. مٰا عالَ مِنَ اقْتَصَدَ. أیُّ داءٍ أَدوَءُ مِنَ البُخل؟ رَأس العَقلِ بَعدَ الايمانِ بِاللهِ، التَّوَدُّدُ إلی النّاسِ.

إذا أَتاکُم کَريمُ قَومٍ، فَأَکْرِمُوهُ. [وقتی بزرگ طایفه‌ای پیش شما آمد او را بزرگ شمارید].

النّاسُ مَعادِنُ. مِنَ رُزِقَ مِنْ شَيءٍ فَلْيَلْزَمَهُ. [هر که چیزی نصیبش کرده‌اند در حفظ آن بکوشد].

عَلَيکَ بِاليَأسِ مِمّا في أيْدی النّاس، وَ إيّاکَ وَ الطَّمَعُ فَانَّهُ الْفَقْرُ الْحاضِرُ [از آنچه در دست مردم است نومید مباش از طمع بپرهیز که فقر مهیا است].

[اَلصَّبرُ عِندَ الصَّدمَةِ الْأُولیٰ. [صبر حقیقی هنگام صدمه نخستین است].

---

۱. عانية: اسیر.

أَفْضَلُ العَمَلِ أَدْوَمُهُ، وَ إِنْ قَلَّ. [بهترین کارها آن است که دوامش بیشتر باشد اگر چه اندک باشد].

سُكّانُ الكُفُور[1] كَسُكّانِ القُبُور. اَلسَّديدُ مَن غَلَبَ هَواهُ. اَلْوَلَدُ مِنَ رَيْحانِ الجَنَّة. [فرزند از ریحان بهشت است].

خَيرُكُم خَيْرُكُمْ لِأَهلِه [بهترین شما کسی است که برای اهل کسان خود بهتر است].

اَلسَّفَرُ قِطعَةٌ مِنَ العَذابِ. اَلمُستَشيرُ مُعانٌ. خَيرُكُم مَن طالَ عُمرُهُ و حَسُنَ عَمَلُهُ. حُسنُ الجَوارِ عِمارَةُ الدِيّار. لا سَهلَ إلّا ما جَعَلْتَ سَهلاً. [هر چه آسان گیری آسان گذرد].

خَيرُ النِّساء الوَلُودُ الوَدُود. اَلابِلُ عِزٌّ وَ الغَنَمُ بَرَكةٌ.

ما نَحْلَ والِدٌ وَلَدَه مِن نَحلٍ أفضَلَ مِن أدَبٍ حَسَنٍ: هیچ عطائی پدر را با پسر بهتر از ادب نیکو آموختن نیست.

اَلطّاعِمُ الشّاكِرُ بِمَنْزِلَة الصّائِمِ الصّابِرِ. [غذاخور شکرگزار چون روزه‌دار صبور است].

حُسنُ المَلَكَةِ نَماءٌ. [نیک‌خوئی رشد است].

لَوْكانَ لابنِ آدَمَ [وادٍ مِنْ مالٍ لابْتَغى اِلَيه ثانياً وَ لَوْكان لَهُ وادِيانِ] مِن ذَهَبٍ لَابْتَغى إلَيهِما ثالِثاً، و لا يَملَاءُ جَوفَ بنِ آدَمَ إلّا التُّرابِ وَ يَتُوبُ الله عَلى مَن تابَ. [اگر آدمیزاده دره از مال داشت بعلاوه آن دره دیگر می‌خواست و اگر دو دره می‌داشت با آن دره سوم می‌خواست، شکم فرزند آدم را جز خاک سیر نمی‌کند و خدا توبهٔ هر که را خواهد بپذیرد].

مَن عَمِلَ عَمَلاً رَدّاهُ اللهُ عَمَله. إنَّ اللهَ يُحِبُّ مَعالِى الْاخلاق، وَ يَكْرَهُ سَفْسافَها[2] [خداوند اخلاق عالی و بلند را دوست دارد و از چیزهای پست بیزار است].

كادَ الفَقر أن يَكُون كُفراً. [بیم آن است که فقر به کفر انجامد].

اِلتَمِسُوا الرِّزقَ فی خَبايا الاَرضِ. [روزی بجوئید در نهفته‌های زمین].

ذُوالوَجهَينِ لا يَكُون وَجيهاً: هرگز مردم دو روی منافق نیکو نشوند.

---

۱. کفور: زمینی که از مردم و مدنیت دور افتاده است.

۲. سفساس: امر حقیر، پست از هر چیز.

اَفْضَلُ الصَّدَقَةِ عَلی ذی رَحمٍ کاشِحٍ: بهترین صدقه بر خویشاوندی است که در باطن دشمن باشد، و کس از خصمی اَو چشم بپوشد.

أَصحابی کالنُّجُوم، بِأَیِّهِم اقْتَدَیهُمُ اهتَدَیتُم.

اِنَّکُم لَن تَسَعُوا الناسَ بِأَمْوالِکُم، و لِکن سِعُوهُم بِأَخْلاقِکُم. [مال شما به همه مردم نمی‌رسد، پس با اخلاق خود همه را خرسند کنید].

اِسْتَعینُوا عَلی حَوائِجِکُم بِالکِتمانِ، فَاِنَّ کُلّ ذی نِعمةٍ مَحسُودٌ. مَن أَحَبَّ أَخاهُ فَلیُعَلِّمْه. اَلایمانُ قَیدُ الفَتَکِ[1].

حَلِقُ الذِّکرِ رِیاضُ الجَنَّة: یعنی باغهای بهشت در حلقه جماعتی است، که ذکر خدای کنند.

رَحِمَ الله عَبداً قال خَیراً فَغَنِمَ. [خدا رحمت کند بنده‌ای راکه سخن نیکو گوید و غنیمت برد].

صِلَةُ الرَّحِمِ مِثْراةٌ[2] فی المالِ [مَحَبَّةٌ فی الْأَهلِ] مِنْسأَةٌ[3] فی الاَجَلِ. [پیوند خویشان مایه فراوانی مال و محبّت کسان و تأخیر اجل است].

اَلرِّزقُ یَطلبُ العَبدَ کَما یَطلُبُه. بَعِثْتُ بِالْحَنفِیَّةِ السَّمْحَةِ. [من دینی ساده و آسان آورده‌ام].

اَصحابی کالمِلح فی الطَّعام. مُرُوا بِالخَیر وَاِن لَم تَفعَلُوهُ. اَلتَّواضع شَرفُ المُؤمِن لا خَیر فی العَیشِ إِن لا یَسْمَعَ واع. اِستَنزِلُوا الرِّزقَ بِالصَّدَقةِ.

اُنظُر اِلی من تَحتَکَ، وَ لا تَنْظُر اِلی مَن فَوقَکَ. اَلسُّؤال نِصفُ العِلمِ. اَلدُّعاءُ سِلاحُ المُؤمِنِ. اَحْبِب لِلنّاسِ ما تُحِبُّ لِنَفسِکَ. [آنچه برای خود می‌خواهی برای مردم بخواه].

رُدُّوا نائِبَةَ البَلاء بِالدُّعاءِ. اَشرافُ اُمّتي حَمَلَةُ القُرآن وَ اَصحابُ اللَّیلِ. صِل مَن قَطَعکَ. وَ اَعطِ مَن حَرَمَکَ وَ اعْفُ عَمَّن ظَلَمَکَ.

مَن یَزرَع شَرّاً یَحصُد نَدامَةً. الخُلُقُ الحَسَنُ یُذیبُ الخَطایا. نِعمَ صَومَعَةُ الرَّجُل بَیتُه. مَا اسْتَودَعَ اللهُ عَبداً عَقلاً، اِلّا اسْتَنقَذَهُ بِه یَوماً. مِن سَعادَةِ ابن آدَمَ رَضاهُ بِما قَسَمَ اللهُ لَهُ.

---

۱. فتک: آن است که کسی بر کسی غفلتاً در آید و او را بکشد.
۲. مثراة: چیزی که وسیله زیادی و کثرت باشد.
۳. منسأة: چیزی که باعث تأخیر چیزی گردد.

اَللّهم اَعْطِ کُلَّ مِنْفَقٍ خَلفاً. اَللّهم اَعِط کُلَّ مُمسِکٍ تَلَفاً. اَکثِرُوا ذِکرَ هادِمِ اللَّذاتِ. [مرگ را بسیار به یاد آرید].

صُومُوا تَصِحُّوا [روزه دارید تا تندرست شوید]، سافِرُوا تَغْنَمُوا. [سفر کنید تا غنیمت یابید].

مَن حَزَنَ لِسانَهُ رَفَع الله شَأنَهُ. اَحْسِنُوا جَوارَ نِعَم الله عَزَّ وَ جَلَّ. [قدر نعمت‌های خدای عزّ و جلّ را بدانید].

لا تَحْقِرَنَّ مِنَ المَعْرُوف شَیْئاً. [هیچ کار نیکی را حقیر مشمارید].

لَو دَخَل العُسرُ جُحراً، لَدَخَلَ الیُسرُ حَتّی یُخرِجَهُ. [اِنَّ] أَعْجَلَ الطّاعَة ثَواباً صِلَةُ الرَّحِم. [ثواب نیکی با خویشاوندان را از همهٔ کارهای نیک زودتر می‌دهند].

فِی المَعاریضِ مَندوحَةٌ عَنِ الکِذبِ. به توریه سخن کردن، سعتی است در پرهیز از دروغ زدن.

مَن ذَبَّ عَن عِرضِ أخیه، کانَ ذلِکَ حِجاباً لَهُ مِن النارِ. [هر که در غیاب برادرش از آبروی وی دفاع کند حجابی میان آتش جهنم و او وجود دارد].

اِنَّ الله خَلَقَ الخَلقَ، وَ لَمْ یُغنِ بَعضَهُم عَن بَعضٍ.

دَعا صَلّی الله عَلیه و آله وَصیفَةً[1] لَهُ فَأبْطَأتْ، فَقَالَ: لَو لا مَخافَةُ القَصاصِ؛ لَأَوْجَعتُکَ بِهَذا السِّواکِ.

اَلرَّغْبَةُ فِی الدُّنیا تُکَثِّرُ الْهَمَّ وَ الحَزَنَ، و الزُّهْدُ فیها راحَةُ القَلبِ وَ البَدَنِ. [علاقه به دنیا غم و اندوه را زیاد می‌کند و گذشتن از جهان تن و جان را بیاساید].

اِیّاکُم و المُشاوَرَة، فَانَّها تُمیتُ الغُرَّةَ و تُحیی العِزَّةَ: ملازمت کنید مشاورت را، زیرا که فریفتگی را بمیراند، و عزّت را زنده کند.

اَعظَمُ النِّساء بَرَکَةً، اَحْسَنُهُنَّ وَجهاً، وَ اَرخَصُهُنَّ مَهراً. [بهترین زنان آن است که رویش خوبتر و مهرش کمتر است].

الدُّنیا مَتاعٌ وَ اَفضَلُ مَتاعِهَا الزَّوجَةُ الصّالِحَةُ. [دنیا متاعی است و بهترین متاع آن زن پارساست].

اِنَّ الله یُحِبُّ اَنْ یُعفی عَن زَلّةِ السَّرِیِّ.

مَن عامَلَ النّاسَ فَلَم یَظلِمْهُمْ وَ حَدَّثَهُم فَلَمْ یَکذِبهُم و وَعَدَهُم فَلَم یُخلِفْهُم فَهُو

---

۱. وصیفة: کنیزک.

مُؤمِنٌ کُمَلَتْ مُرُوَّتُهُ، و ظَهَرَتْ عَدالَتُهُ و وَجَبَتْ اُخُوَّتُهُ، و حَرُمَت غَیبَتُهُ. [هر که زمامدار مردم شود و ستمشان نکند و با آنها سخن کند و دروغشان نگوید و وعده‌شان دهد و تخلّف نکند، وی از جمله کسان است که مروّتش به کمال رسیده و عدالتش نمایان گشته و برادری با وی واجب و غیبتش حرام است].

مَثَلُ الّذی یُعتِقُ عِندَ المَوتِ، مَثَلُ الّذی یُهدی اِذا شَبِعَ.

أَلْإِقْتِصادُ نِصْفُ الْعَیْشِ، و حُسْنُ الْخُلْقِ نِصْفُ الدِّینِ. [میانه‌روی یک نیمهٔ معیشت است و خوش‌خلقی یک نیمهٔ دین است].

قالَ: أَنَا الشَّجَرَةُ، و فاطِمَةُ فَرْعُها، و عَلیٌّ لَقاحُها، وَ الْحَسَنُ وَ الْحُسَیْنُ ثَمَرَتُها، وَ الشِّیعَةُ وَرَقُها. مَثَلُ الْفَقْرِ لِلْمُؤْمِنِ، کَمَثَلِ فَرَسٍ مَرْبُوطٍ بِحَکَمَتِهِ إِلیٰ اخِیَّةٍ، کُلَّما رَایٰ شَیْئاً مِمّا یَهْویٰ إِلَیْهِ رَدَّتهُ الْحَکَمَةُ: چنانکه اسب را با لجام بر اخیه[1] بندند، و او را لجام از خوردن علوفه باز دارد، فقر و درویشی مرد مؤمن را با آرزوهای نفسانی دسترس نگذارد.

قالَ: زَوِّجُوا أَبْناءَکُمْ و بَناتِکُمْ. قالُوا: یا رَسُولَ اللهِ! هٰؤُلاٰءِ أَبْناؤُنا نُزَوِّجُ فَکَیْفَ نُزَوِّجُ، بَناتِنا؟ فَقالَ: حُلُّوهُنَّ بِالذَّهَبِ وَ الْفِضَّةِ، و أَجیدُوا لَهُنَّ الْکِسْوَةَ، و أَحْسِنُوا إِلَیْهِنَّ النِّحْلَةَ، یُرْغَبُ فیهِنَّ.

ما خابَ مَنِ اسْتَخارَ، و لا نَدِمَ مَنِ اسْتَشارَ، وَ لَا افْتَقَرَ مَنِ اقْتَصَدَ. [هر که مشورت کند پشیمان نشود و هر که میانه‌روی کند فقیر نگردد].

قالَ: یا عَجَباً [کُلَّ الْعَجَبِ] لِلْمُصَدِّقِ بِدارِ الْخُلُودِ، و هُوَ یَسْعیٰ لِدارِ الْغُرُورِ. [سخت در عجبم از آنکه خانه جاوید را باور دارد و برای خانه غرور بکوشد].

اَوْصی عَلِیّاً اَن یَقضِیَ دَینَهُ، وَ لَمْ یَکُن عَلَیه دَینٌ، اِنَّما اَمَر اَن یَقضِیَ عِداتِه.

قالَ: العالِمُ وَ الْمُتَعلِّمُ شَریکانِ فی الخَیرِ وَ سائِرُ النّاس لا خَیرَ فیهم. [عالم و متعلّم در خیر شریکند و سایر مردم خیری ندارند].

قالَ: لا خَیرَ فیمَن کانَ مِن اُمّتی لَیسَ بِعالِمٍ وَ لا مُتَعَلِّمٍ. قالَ خُیِّرَ سَلیمانُ بَینَ المُلکِ وَ المالِ، و العِلمَ فَاختارَ العِلمَ، فَأُعْطِیَ العِلْمَ وَ المالَ و المُلکَ، بِاِختیارِهِ العِلمَ. [سلیمان پیغمبر را میان ملک و دانش مخیّر کردند، دانش را برگزید، ملک را نیز بدو

---

۱. اخیه یا آخیه: چوبی کج یا رسنی یا دوالی باشد که هر دو طرف آن در دیوار یا کوه یا در زمین نیک فرو برده شود و میان هر دو، حلقه مانندی بیرون باشد، که بدان حیوان را بندند.

دادند برای آنکه دانش را برگزیده بود].

فَضَلُ العِلمَ خيرٌ مِن فَضلِ العِبادَة. [فضیلت علم بهتر از فضیلت عبادت است].

قال: اَربَعُ خِلالٍ[1] مُفسِدَةٌ: مُجازاةُ الاَحمَقِ فَانَّهُ يُصَيِّرُکَ في مِثلِ حالِه، وَ کَثرَةُ الذُّنُوبِ، فَاِنَّ الله تعالی يَقُول: **کَلّا بَلْ رانَ عَلیٰ قُلُوبِهِمْ ما کانُوا يَکْسِبُونَ**[2]. والخُلِوُّ بِالنِّساءِ، وَالاستِماع مِنهُنَّ، والعَمَل بِرَأيِهُنَّ، و مُجالَسَةُ المَوتی. قيلَ: يا رَسُول الله، وَ مِنَ المَوتي؟ قَال: اَلّذين أَطغاهُمُ الغِنی و أَنساهُمُ الذِّکر.

قالَ: مَنِ ابْتَلی بِالقَضاءِ بَينَ المُسْلِمينَ، فَلْيُعْدِل بَيْنَهُم في لَحظِهِ وَاِشارَتِه وَ مَجْلِسِه [هر که به قضاوت میان مسلمانان مبتلا شود میان آنها در نظر و اشاره و مجلس خویش برابری نهد].

قال: لا يَقضِي القاضي وَ هو غَضبانٌ.

کانَ يَکتُبُ الی اُمَرائِه: إذا أَبرَدتُم اِلی بَريداً فَاجْعَلُوهُ حَسَنَ الوَجهِ، حَسَنَ الاِسمِ.

قال: اِضرِبُوا الدَّوابَ عَلی النِّفارِ[3] وَ لا تَضرِبُوها عَلَی العِثارِ[4] [فرمود: چهارپایان را اگر چموشی کنند تأدیب کنید، ولی اگر لغزیدند و به زمین در افتادند اذیت ننمائید].

اِذا غَضب اَحدکُم و کانَ قائماً فَلْيَقْعُدْ، وَ اِن کانَ قاعِداً فَلْيَضطَجِع. [وقتی یکی از شما خشمگین شود اگر ایستاده است بنشیند و اگر نشسته است بخوابد].

قال رَجلٌ من مُجاشع: يا رَسُول الله! أَلَستُ أفضَلَ مِن قَومی؟ فقال: اِن کانَ لکَ عَقلٌ فَلک فَضلٌ، و اِن کانَ لکَ خَلقٌ فَلَکَ مُروَّةٌ، و اِن کانَ لَکَ مالٌ فلک حَسَبٌ، و ان کان لَک تُقیً فَلکَ دينٌ.

قال: لَيس بِخَيرکُم مَن تَرکَ دُنياهُ لِآخِرَتِه، و لآخرة لِلدُّنيا، [بهترین شما آن نیست که دنیای خویش را برای آخرت خود واگذارد و نه آخرت خویش را برای دنیا واگذارد بهترین آن است که از هر دو دنیا بهره بگیرد].

وَ لکِنْ خَيرُکُم مَن أَخَذَ هذِه و هذِه.

قال: اِنْ قامَتِ السّاعَةُ عَلی اَحَدِکُم وَ فی يَدِه فَسيلَةٌ[5]، فَاستَطاعَ اَن يَغْرِسَها،

---

۱. خلال: خصال.
۲. سورهٔ مطففین، آیه ۱۳ و ۱۴: چنین نیست، بلکه کردارشان بر دلشان زنگار شده است.
۳. النفار: چموشی.
۴. العثار: لغزیدن.
۵. فسیله: نهال خرما که از ریشه کنده شود برای غرس در مکان دیگر و نیز قلمه‌ای که از ←

فَلیَفْعَل.

قال رجلٌ: إنّي أُریدُ سَفَراً، فقال: في حِفظِ اللهِ وَ کَنَفِه زَوَّدَکَ اللهُ التَّقوی و غَفَرَ ذَنبَکَ، و وَجَّهَکَ لِلخَیر حَیثُ کُنتَ.

قال: تَهادَوْا تَحابُّوا اِنَّ الهَدِیَّة تَفتَحُ البابَ المُصْمِتَ[1]، و تَسُلُّ سَخیمَةَ[2] القَلبِ.

قالَ لِأَحَدِ ابْنَیْ بِنْتِه: إِنَّکُمْ لَتُجَنَّبُونَ، و إِنَّکُمْ لَتُبَخَّلُونَ، و إِنَّکُمْ لِمَنْ رَیْحانِ اللهِ.

رُوِیَ عَنْ جابِرٍ قالَ: جاءَنا رَسُولُ اللهِ و أَبُوبَکْرٍ و عُمَرُ، فَأَطْعَمْناهُمْ رُطَباً و سَقَیْناهُمْ ماءً. فَقالَ: هٰذا مِنَ النَّعیمِ الَّذي تُسْئَلُونَ عَنْهُ.

و رُوِیَ أَنَّهُ أُتِیَ بِرُطَبٍ سَقِیٍّ و بَقْلٍ، فَجَعَلَ یَأْکُلُ مِنَ الْبَقْلِ. فَقیلَ لَهُ: لَوْ أَکَلْتَ مِنْ هٰذا، فَإِنَّهُ أَصْفیٰ و أَطْیَبُ. فَقالَ: إِنَّ هٰذا لَمْ یَعْرَقْ فیهِ بَدَنٌ، و لَمْ تَجعْ فیهِ کَبِدٌ.

روی أَنَّهُ اَکَلَ رُطَباً و بِطّیخاً و قالَ: هذانِ الأَطَیبانِ.

رُوِی عَنهُ ﷺ انَّهُ قالَ: وَقَد وُعِکَ[3]، أتانی جِبرئیلُ، فَقالَ: اِنَّ شَفاکَ فی عِذقِ[4] ابنِ طابٍ[5] یُجیئُهُ لَکَ خَیرُ اُمَّتِکَ، فَجاءَ عَلیُّ بن اَبیطالِب بِه فَاَکَلَهُ فَبِرءَ.

قال: بَیتٌ لا تَمْرَ فیهِ جِیاعٌ اَهلُهُ. قال أطعِمُوا المَرأَةَ في شَهرِها الّذی تَلِدُ فیهِ التَّمَر، فاِنَّ وَلَدها یَکُونُ حَلیماً، تَقیّاً.

جاءَتْ فاطِمَةُ بِالْحَسَنِ وَ الْحُسَیْنِ ﷺ إِلیٰ رَسُولِ اللهِ، فَقالَتْ لَهُ: انْحُلْهُما. فَقالَ: ما لِأَبیکَ مالٌ یَنْحُلُهُما. ثُمَّ أَخَذَ الْحَسَنَ فَقَبَّلَهُ و أَجْلَسَهُ عَلیٰ فَخِذِهِ الْیُمْنیٰ و قالَ لَهَا: ابْني هٰذا نَحَلْتُهُ هَیْبَتي و خُلْقي. ثُمَّ أَخَذَ الْحُسَیْنَ فَقَبَّلَهُ و أَجْلَسَهُ عَلیٰ فَخِذِهِ الْیُسْریٰ و قالَ: أَمَّا ابْني هٰذا فَنَحَلْتُهُ شَجاعَتي وَ جُودي.

لَعَنَ اللهُ الآمِرینَ بِالمَعْرُوفِ التّارِکینَ لَهُ، النّاهینَ عَنِ المُنکَرِ العامِلینَ بِه.

بَعَثَ أُمّ سَلیم تَنظُرُ إِلَی امْرأَةٍ، فَقالَ: شُمّیِ عَوارِضَها وَ انظُری إلی عَقِبَیها.

اُکفُلوا لی سِتّةً أکفُل لَکُم الجَنَّةَ: إذا حَدَّثَ أَحَدُکُم فَلا یَکذِبُ، و إذا أتمِنَ فَلا یَخُن، وَ إذا وَعَدَ فَلا یُخلِفْ، و غُضُّوا الأَبصارَ، وَ کُفُّوا الأَیدِیَ، وَاحفَظُوا الفُرُوجَ.

← درخت قطع شود فسیله گویند.

۱. باب مصمت: دری که به طور ابهام و اغلاق بسته شده باشد.

۲. سخیمه: کینه و حقد.

۳. الوعک: ناراحتی و رنجی که از شدت مرض عارض انسان شود.

۴. عذق: خوشه خرما.

۵. ابن طاب. نوعی از خرمای تَر که منسوب به ابن طاب است، ابن طاب اسم مردی بوده است.

قال: اَللّهُمّ اِنّي اَعُوذُبِکَ مِن جارِالسَّوءِ في دارالمُـقامَةِ، فَـاِنَّ دارَالبـادِيَة يَـتَحَوَّلُ. [خدایا از همسایهٔ بد در خانه اقامت به تو پناه می‌برم زیرا همسایهٔ صحرا به زودی تغییر می‌یابد].

قالَ: لاتَخافُوا مِن عَثِرَة السَّخِيِّ، فَاِنَّ الله أخذٌ بِيَده كُلَّما عَثَرَ. مِنَ اسْتَئل بِدائِه فَلا يَتَداوَيَنَّ فاِنَّهُ رُبَّ دَواءٍ يُورِثُ الدّاءَ. كُلُّ شَيءٍ يَلهُوبِهِ الرَّجُلُ باطِلٌ اِلّا تأديبَهُ فَرَسَهُ و رَميَهُ عَنْ قَوسِه، و مُلاعَبَةَ أهلِه.

اِعْصِ هَواکَ وَ النِّساءَ وَ اصْنَعْ ماشِئتَ. مَنْ أَرادَاللهُ بِه خَيراً فَقَهَّهُ فى الدّينِ، وَ عَرَّفَهُ مَعائِبَ نَفسِه.

المُشاوِرَةُ: حِصنٌ مِنَ النَّدامَةِ و أَمنٌ مِنَ المَلامَةِ قالَ: كَفى بِالمَرءِ حِرصاً رُكُوبُهُ البَحْرَ.

و فى الْحَديثِ حَصِّنُوا اَمْوالَكُم بِالزَّكوةِ، و اِدْفَعُوا أمواجَ البَلاءِ بِالدُّعاءِ. [امواج بلا را با دعا دفع کنید].

رَحِمَ اللهُ اَمْرَءً صَمَتَ فَسَلَم، اَوْ قال فَغَنِمَ. رَحِمَ اللهُ امْرَءً أمسَكَ الفَضلَ مِن قَوله، و أنفَقَ الفَضلَ مِن مالِه. [خدا رحمت کند کسی را که مازاد گفتار خود را نگـه دارد و مازاد مال خود را خرج کند].

لا بَأسَ بِالشِّعرِ لِمَن اَرادَ انتِصافاً مِن ظُلمٍ، واسْتِغناءً مِن فَقرٍ و شُكراً عَلى اِحسانٍ. اِعطاءُ الشُّعَراءِ مِن بِرِّ الوالدَين.

مُرُوا بِالمَعرُوفِ وَ اِن لَمْ تَعمَلُوا بِه، وَ انهُوا عَنِ المُنكِرَ وَ اِن لَم تَنْتَهُوا عَنهُ.

اَجرَتَكُم عَلى النّارِ اَجْرَتُكُم على الفُتيا. و رُوِىَ عَن بَعضِهِم اَنَّهُ قالَ: سَئَلتُ النَّبِىَّ عَن قَولِه تَعالى: يا اَيُّها الَّذينَ آمَنُوا عَلَيْكُم اَنْفُسَكُمْ، لا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ إِذَا اهْتَدَيْتُمْ.[1] فقالَ: ائتِمَرُوا بِالمَعروفِ، و تَناهَوا عَنِ المُنكِرَ وِ إذا رَأَيتَ شُحّاً مُطاعاً، و هَوىً مُتَّبَعاً، وَ اِعجابَ كُلِّ اَمرءٍ برايِه، فَعَليکَ بِنَفسِکَ وَدَعِ عَنکَ اَمرَ العَوامِ الطَّيرَةُ شِركٌ، وَ ما مِنّا إلّا وَ نَجدِ ذَلِکَ فى نَفْسِه وَ لكِنَّ اللهَ يُذهِبُه بِالتَّوكُّلِ ثَلاثَةٌ لا يَنْجُو مِنْهُنَّ اَحَدٌ: الظَّنُّ وَ الطَّيرَةُ وَ الحَسَدُ. فَاِذا ظَنَنتُ فَلا تُحَقِّقْ، و اِذا حَسَدْتَ فَلا تَبغ، وَ إذا تَطَيَّرتُ فَامضِ وَ لاَ تْننى[2]. اَللّهُمَّ لا طيرَ إلّا طِيرُکَ. وَ لا خَيرَ اِلّا خَيرُکَ وَ لا رَبَّ غَيرکَ.

---

۱. سورهٔ مائده، آیه ۱۰۵: ای مؤمنان مراقب خود باشید، اگر هدایت شدید کسی که گمراه شود به شما زیانی نمی‌رساند.
۲. اتننناء: بازگشت و انعطاف.

لَنْ تَهْلُکَ الرَّعِیَّةُ وَ اِن کانَتْ ظالِمَةً مُسیئَةً، إذا کانَ الوُلاةُ هادِیَةً مَهْدِیَّةً. ما مِنْ اَحَدٍ مِنَ المُسلِمینَ وَلي اَمراً، فَارادَ اللهُ بِه خَیراً، إلّا جَعَلَ مَعَهُ وَزیراً صالِحاً، اِن نَسِیَ ذَکَّرَهُ و اِنْ ذَکَرَ أعانَهُ.

یُروىَ اَنَّهُ کانَ إذا خَرَجَ من بَیتِه، یَقُولُ: بِسْمِ اللهِ. اَللّٰهُمَّ إنِّي أَعُوذُ بِکَ مِنْ أَنْ أَزِلَّ أَوْضِلَّ أَوْ اُظْلِمَ أَوْ اُظْلَمَ أَوْ أَجْهَلَ أَوْ أُجْهَلَ عَلَيَّ.

مَن سَأَلَکُم بِاللهِ فَأَعْطُوهُ، وَ مِنَ اسْتَعاذَبِکُم فَأَعیذُوهُ، وَ مَن أهدي إلَیکُم کُراعاً فَاقبِلُوهُ.

قالَ: الْاَمَلُ رَحمَةٌ لِاُمَّتی، وَ لَو لا الاَمَلُ ما أرضَعَتِ الْاُمُّ وَلَداً، و لا غَرَسَ غارِسٌ شَجَراً.

لا خَیرَ فی التِّجارَةِ اِلّا لِسِّتٍ: تاجرٌ اِن باعَ لَم یَمْدَحْ، وَ اِن اِشْترى لَمْ یَذُمَّ، و اِن کانَ عَلَیه أیْسَرَ القَضاءِ، و اِن کانَ لَهُ أیسَرَ الاقتِضاءِ، و تَجَنَّبَ الخُلفَ وَ الکِذَبَ.

کَفی بِالمَرءِ مِنَ الشُّحِّ اَن یَقولَ: آخُذُ حَقّی، حَتّی لاَ اتُرکُ مِنهُ شَیئاً. [بخل مرد همین بس که گوید حق خویش را می‌گیرم و از چیزی نمی‌گذرم].

رُوِیَ اَنَّ قَوماً قَدِمُوا عَلَیه، فَقالُوا: اِنَّ فُلاناً صائِمَ النَّهارِ قائِمُ اللَّیلِ، کَثیرُ الذِّکر. فقالَ: أَیُّکُم یَکفی طَعامَهُ، وَ شَرابَهُ؟ فَقالُوا: کُلُّنا، فَقالَ: کُلُّکُم خَیرٌ مِنهُ.

خَیْرُکُم مَن لَمْ یَتْرُک دُنیاهُ لِآخِرَتَهُ، وَ لا آخِرَتِه لِدُنْیاهُ. [بهترین شما کسی است که آخرت خود را برای دنیا از دست ندهد و دنیای خود را برای آخرت از دست نگذارد].

مَن رَضِیَ مِنَ اللهِ بِالیَسیرِ مِنَ الرِّزقِ، رَضِیَ مِنهُ بِالیَسیرِ مِنَ العَمِلَ. [هر که از خدا به روزی اندک راضی شود خدا از او به عمل اندک راضی شود].

اِنَّ الصَّفاة[1] الزَّلّاَلَ الَّذی لا یَثْبُتُ عَلَیهِ قدامُ العُلَماءِ الطَّمَعَ. [طمع، سنگ لغزانی است که پای دانشمندان بر آن استوار نمی‌ماند].

اَلْوُدُّ وَ العداوَةُ یَتوارَثان. [دوستی و دشمنی را به ارث می‌برند].

کانَ یُقَبِّلُ الحَسَنَ فَقالَ الاَقْرَعُ بن حابِس: اِنَّ لی مِنَ الوَلَدِ عَشَرَةً، ما قَبَّلْتُ واحِداً مِنهُم، فَقالَ: ما أصنَعُ؟ اِنْ کانَ اللهُ قَدْ نَزَعَ مِن قَلبِکَ الرَّحْمَةَ.

قالَ: اِنَّ الله یَسئَلُ العَبدَ عَنْ جاهِه کَما یَسْئَلُهُ عَن مالِه وَ عُمْرِه فَیَقُولُ: جَعَلْتُ لَکَ

---

۱. صفاة: صخره و سنگ بزرگ بزرگ و سخت را گویند.

جاهاً، فَهَل نَصَرتَ بِه مَظلُوماً؟ اَوْ قَمعَتَ بِه ظالِماً، اَوْ أعْنَتَ بِه مكرُوباً.

اَفضَلُ الصَّدَقَةِ اَن تُعينَ بِجاهِکَ مَن لا جاهَ لَهُ. اَلْخلقُ عِيالُ الله فَأحَبَّهُمْ اِلَيه أنفَعُهُم لِعيالِه. أعدي عَدُوٌّ لَکَ نُفَيْسَةٌ بَينَ جَنْبَيکَ.

اِيّاکُم وَ خَضَراءَ الدِّمَنِ! قيلَ: وَ ما خَضراءُ الدِّمَن؟ قالَ: المَرأةُ الحَسناءُ فی مَنبِتَ سَوءٍ. خَيرِ نِسائِکُم الّتی اِذا خَلَعَت ثَوبَها، خَلَعت مَعَهُ الحَياءَ، وَ إذا لَبِسَتْهُ لَبِسَتْ مَعهُ الحَياءَ. النِّساءُ شَرٌّ کُلّهُنَّ، و شَرٌّ ما فيهِنَّ قِلَّةُ الاستِغناءِ عَنهُنَّ.

اِذا دُعِيَ اَحَدُکُم اِلی طَعامٍ فَلْيُجِبْ فَاِن شاءَ طَعِمَ وَ اِن شاءَ تَرَکَ.

مَن آتاهُ الله وَجهاً حَسَناً، وَ اسْماً حَسَناً، و جَعَلَهُ فی موضِعٍ غَير شائِنٍ فَهُوَ صَفْوَةُ خَلقِه.

کان يَقُولُ: أعُوذُ بِاللهِ مِنَ الکُفرِ فی الدّينِ. لا يقبَلُ اللهُ صَلاةً بِلا طَهُورٍ، [نماز بی پاکی پذیرفته نیست].

و لا صَدَقَةً مِن غَلُولٍ.

قالَ: مَنْ قَدَرَ عَلی ثَمَنِ دابَّةٍ، فَلْيَشْتَرِها فَاِنَّها تَاتيهِ بِرِزقِها وَ تُعينُهُ عَلی رِزقِه.

مَنِ ازْدادَ فی العِلم رُشداً وَ لَمْ يَزدَدْ فی الدُّنيا زُهْداً، لَمْ يَزدَدْ مِن اللهِ اِلّا بُعْداً. [هر که در علم رشد کند، بی‌رغبتی او به دنیا زیاد نشود، دوریش از خدا بیشتر شود].

رُوِيَ اَنَّهُ جاءَهُ رَجُلٌ: فقالَ، صِفْ لِیَ الْجَنَّةَ. فَقالَ: فيها فاکِهَةٌ، و نَخلٌ، و رُمّانٌ. و جاءَ آخَرُ فَقالَ: مِثلَ قَولِه. فَقالَ: فيها سِدرٌ مَخضُودٌ، و طَلحٌ[1] مَنضُودٌ[2]، و فُرُشٌ مَرفُوعَةٌ، وَ نمارِقُ مَصفُوفةٌ. وَ جاءَ آخَرُ، فَسَئَلَهُ عَن ذلِکَ. فَقالَ: فيها ما تَشْتَهِيَ الأنفُسُ، و تَلَّذُ الأعيُنُ. و جاءَ آخَرُ فَسئَلَه. فَقالَ: فيها ما لا عَينَ رَأت، وَ لا اُذُنَ سَمِعَت، و لا خَطَرَ عَلی قَلبِ بَشرٍ. فَقالَت عايِشَةُ ما هذا يا رَسُول الله! قال: إنّی اُمِرتُ اَن اکلّم النّاسَ عَلی قَدرِ عُقُولِهِم.

رُوِيَ أنّه کانَ يُجيبُ دَعوةَ العَبدِ، و يَرکَبُ الحِمارَ رِدفاً. مَن سَتَرَ أخاهُ المُسلِمَ سَتَرَهُ اللهُ يَومَ القِيمَة مَن نَفَّسَ عَن أخيهِ کَرَبةً مِن کُرَبِ الدُّنيا، نَفَّسَ اللهُ عَنهُ کُرَبةً مِن کُرَبِ الاخِرَة. واللهُ جَلَّ وَ عَزَّ فی عَونِ العَبدِ ما کانَ العَبْدُ فی عَونِ اَخيهِ.

اِنْتِظارُ الفَرَج عِبادَةٌ [انتظار گشایش با عبادت قرین است].

---

۱. طلح: شکوفه خرما و به معنی میوه‌ای است که آن را موز گویند (س).
۲. منضود: یعنی بعضی بر بالای بعضی آمده (س).

قال لعلیٍّ: وَ اعْلَم أنَّ النَّصرَ مَعَ الصَّبرِ، وَ الفَرَجَ مَعَ الکَربِ و اَنَّ مَعَ العُسرِ یُسراً. اِنّی لأَن اَکُونَ فی شِدَّةٍ أَتَوَقَّعُ بَعدها رِخاءً، اَحبُّ إلَیَّ مِن اَن أَکُونَ فی رِخاءٍ أَتَوَقَّعَ بَعدَهُ شِدَّةً.

لَوْ کانَ العُسرُ فی کُوَّةٍ[1] لَجاءُ یُسرانِ فَأخْرَجاهُ.

مَن سَنَّ فی الاسلامِ سُنَّةً حَسَنةً، فَعُمِلَ بِها بَعدُ کُتِبَ لَهُ مِثلُ أجرِ مِن عَمِلَ بِها، وَ لا یَنقُصُ مِن اُجُورِهِم شَیءٌ. وَ مَن سَنَّ سُنَّةً سَیِّئَةً، فَعُمِلَ بِها بَعدَهُ کُتِبَ لَه مِثلُ وِزرَ مَن عَمِلَ بِها، وَ لا یَنْقُصُ مِن أوزارِهِم شَیءٌ.

ما مِنْ عَبدٍ اِلا وَ لَهُ فی السَّماءِ صَیتٌ[2] فاِذا کانَ فی السَّماءِ صَیتُهُ حَسَناً وُضِعَ فِی الْاَرضِ حَسَناً، و إذا کانَ صَیْتُهُ سَیِّئاً وُضِعَ فی الاَرضِ سَیِّئاً. [هر بنده‌ای در آسمان شهرتی دارد اگر شهرت وی در آسمان نیک باشد در زمین نهند و اگر شهرت وی در آسمان بد باشد در زمین نهند].

مَن کَفَّ غَضَبَهُ، و بَسَطَ رِضاهُ و بَذَلَ مَعرُوفَهُ، و وَصِلَ رَحِمَهُ، و أدّی أمانَتَهُ. أدخَلَهُ الله عَزَّ و جَلَّ یَوم القِیمَة فی نُوره الاَعظَم الاَعظَم.

لِکُلِّ اُمَّةٍ فِتنَةٌ، و فِتنةُ اُمَّتی المُلکُ. [هر امّتی را فتنه‌ای است و فتنهٔ امت من پادشاهی است].

قالَ: مَن غَدا فی طَلَبِ العِلمِ. صَلَت عَلَیه المَلائِکَةُ، و بُورِکَ لَه فی مَعاشِه وَ لَم یُنْتَقَصْ مِن عُمرِه.

مَن کانَ آمِناً فی شِربه، مُعافیً فی بَدَنِه، و عِندَهُ قُوتُ یَومه، کانَ کَمَنِ خُیِّرتْ لَهُ الدُّنیا بِحَذا فیرِها. لا تَنظُرُوا إلی صَومِه و صَلاتِه. وَ لکِن اُنظُرُوا إلی وَرَعه عِندَ الدِّینار و الدِّرهَمِ.

مَن سُرَّهُ أَن یَکُونَ أَغنی النّاسِ، فَلیَکُن ما فی یَدِالله أَوْثَقَ مِنهُ بِما فی یُدَیهِ.

قال: أمَرَنی رَبّی بِتِسعٍ: اَلاخلاصِ فی السِّرِّ وَ العَلانیةِ، وَ العَدلِ فی الغَضَبِ و الرِّضا، وَ القَصدِ فی الغِنیً و الفَقرِ، وَ اَن اَعفُو عَمَّن ظَلَمنی، و أصِلَ مَن قَطَعَنی، و اُعطِیَ مَن حَرَمَنی، و اَن یَکُونَ نُطقی ذِکراً وَ صَمتی فِکراً وَ نَظري عِبرَةً.

قال: کفی بِالسَّلامَةِ داءً

قال: لا تَرفَعُونی فَوقَ قَدرِی، فَتَقُولُونَ فِیَّ: ما قالِتَ النَّصاری فی المَسیحِ، فاِنَّ الله

---

۱. کوة: شکافی که در دیوار پدید آید. ۲. صیت، آوازه، نام نیک.

عَزَّ وَ جَلَّ اتَّخَذِنی عَبداً قَبلَ اَن یَتَّخذنی رَسُولاً.

اِنَّ هذَا الدّینَ مَتینٌ، فَأَوغِلْ فیهِ بِرِفقٍ، وَ لا تُبغِض اِلی نَفْسِکَ عِبادَةَ رَبِّکَ، فَاِنَّ المُنْبَتَّ لا أَرضاً قَطَعَ و لا ظَهراً أَبقیٰ. می‌فرماید: در این دین متین به رفق و مدارا عبادت می‌کن و نفس را مورد تکالیف شاقه مساز، چه مسافر عجول قطع مسافت نخواهد کرد و خود را به زحمت خواهد افکند.

لَوْ تَکاشَفْتُم ما تَدافَنْتُم. اگر سر و سریرت بعضی از مردگان بر شما مکشوف افتد، از کفن و دفن ایشان بپرهیزید.

إفصِلُوا بَینَ حَدیثِکُم بِالاستِغفارِ. قال لِعَبدِالله بنِ عَمرِو العاصِ: یا عَبدَالله؟ کَیفَ بِکَ إذا بَقیتَ فی حُثالَةٍ[1] مِنَ النّاسِ؟

مُزِجَت عُهُودُهُم و أَماناتُهُم، و صارَ النّاسُ کَذا و شَبَّکَ أصابِعَهُ قال: فَقُلتُ: مُرنی یا رَسُولَ اللهِ! فَقالَ: خُذ ما عَرَفتَ، وَ دَعَ ما أنکَرتَ، و عَلیکَ بِخُویصةِ[2] نَفسِکَ، و إیّاکَ بِعَوامِها.

وَ قَدَّ علَیه رَجُلٌ فَسَئَلَهُ فَکَذَبَهُ، فَقالَ لَه: اَسئَلُکَ فَتکذِبُنی لَو لا سَخاءٌ فیک وَمِقَکَ[3] الله عَلیه، لَشَرَدتُ بِکَ مِن وافِدِ قَومٍ.

قالَ: لَعَنَ اللهُ المُثَلِّثَ فَقیلَ لَه: مِنَ المُثَلِّثُ؟ قالَ: الَّذی یَسعی بِصاحِبِه إلی سُلطانِه فَیُهلِکُ نَفسَهُ و صاحِبَهُ و سُلطانَهُ.

کانَ یَقُول عِندَ هُبُوبِ الرّیح اللَّهُمَّ اَجعَلها رِیاحاً، و لا تَجعَلها ریحاً: مردم عرب تراکم سحاب را از ریاح دانند.

خَیرُ النّاسِ رَجلٌ مُمسِکٌ بِعنانِ فَرَسِه فی سَبیلِ الله، کُلَّما سَمِعَ هَیعَةً طارَ[4] اِلَیها، اَوْ رَجُلٌ فی سَعَفَةٍ[5] فی غَنیماتٍ لَه، حَتّی یأتیهُ المَوْتُ.

قال: ما یَحمِلُکم عَلی اَن تَتَتابَعُوا فِی الکَذِبِ کَما یَتَتابع الفَراشُ[6] فی النّار.

مَرَّ بناسٍ یَتَحادَونَ مِهراساً فَقالَ: أَتَحْسَبُون الشِّدَّة فی حَمل الحِجارَةِ؟ اِنَّما الشِّدَّةُ اَن یَمْتَلی أَخُوکُم غَیظاً ثُمَّ یَغْلَبَهُ: می‌فرماید: سنگ بر پشت کَشیدن حملی نیست: حمل گران خشم خویش فرو خوردن است.

---

۱. حثالة: پست از هر چیز راگویند.
۲. خویصة: مصغر خاصة.
۳. ومقه: دوست داشت او را.
۴. طار: پرواز کرد.
۵. سعفة: شاخه‌های درخت خرما.
۶. فراش: شب پره.

سَأَلَهُ رَجلٌ، فَقالَ: یا رَسُول الله اِنّا نُصیبُ هُوامِیَ الاِبلِ[۱]. فَقَال: ضالَة المُؤمِنِ حَرَقُ النّار[۲]. [مؤمن گم شده در آتش خواهد سوخت].

قال: لِأَن یَمْتَلی جَوفُ اَحَدِکُم قَیحاً حَتّی یَریهُ، خَیرٌ لَهُ مِن اَنْ یَمتَلی شِعراً. [اینکه اندرون مردی از چرک پر شود برای وی بهتر است تا از چرک پر شود].

قالَ: ما زالَت اُکلَةُ خَیبَرَ تُعادّنُی فَهذا اوانٌ قَطَتْ اَبْهَری[۳]. می‌فرماید: گوشت آن بزغاله مسموم که در خیبر به دهان گذاشتم همواره کاهش من می‌داشت، اکنون وقتی است که رگ پشت و رگ گردن مرا قطع کند.

مَثَلُ المُؤمِنَ مَثلُ الخامَةِ مِنَ الزَّرعِ تُمیلُهَا الرّیحُ مَرَّةً هکذا وَ مَرَّةً هکَذا، وَ مَثَلُ المُنافِقِ مَثلُ الاَرزَةِ المُجدَّ بَةِ عَلَی الاَرضِ، حَتّی یَکُونَ انْجِعافُها مَرَّةً.

قال: سَوْداءُ وَ لُودٌ، خَیرٌ مِنْ حَسْناءَ عَقیمٍ. [زن سیاه که فرزند بسیار آرد بهتر از زن خوبروی نازاست].

تَراصُّوا فی الصَّلوةِ[۴] وَ لا یَتَخَلَّلَکُم الشَّیاطینُ کَاَنَّها بَناتُ حَذَفٍ[۵]. مَن نُوقِشُ بِالحِسابِ عُذِّبَ. [هر که به حساب در آید عذاب بیند].

اِذا مَشَت اُمَّتی المُطَیْطاءَ[۶] وَ خَدَمَتْهُم فارِسُ وَ الرُّومُ، کانَ بأسُهُم بَیْنَهُم.

قال: لَستُ مِن دَدٍ[۷] وَ لا اَلدَّدُمِنّی.

قال: لا عَدْوی[۸] وَ لا هامَةَ[۹] وَ لا صَفَر[۱۰].

---

۱. هوامی الابل: شتران بی‌ساربان. ۲. حرق النّار: زبانهٔ آتش.
۳. ابهر بر وزن احمر. پشت و رگی است در پشت پیوسته به دل. رگ گردن.
۴. تراصوا فی الصلوة: یعنی: به یکدیگر بچسبید در نماز جماعت و در یک صف از هم فاصله نگیرید.
۵. حذف: نوعی از گوسفندان سیاه ریزهٔ بی‌دم و گوش از گوسفندان حجاز.
۶. مطیطاء: خرامیدن و دست اندازان راه رفتن.
۷. دد: بازی و لهو و لعب.
۸. عدوی به فتح اول و سکون ثانی: بیماری مسری ـ انتقال مرض از شخص مریض به سالم.
۹. هامه: جغد و بوم گویند. اعراب زمان جاهلیت معتقد بودند که روح مقتول به صورت جغدی می‌شود و فریاد می‌کند «اسقونی» تا وقتی که خون او را قصاص کنند، پیغمبر صلی الله علیه و آله و سلم در مقام تخطئه این گمان فرمود «لاهامة» (س، ب).
۱۰. صَفَر: بیماری شکم که موجب زردی رنگ بدن شود. گویند: عربهای جاهلیت گمان می‌کردند که این بیماری مسری است لذا رسول خدا صلی الله علیه و آله برای نفی این عقیده فرمودند: «لا صَفَر» و بعضی گویند: که اعراب را عقیده این بود که ماری است در شکم و می‌چسبد ←

قالَ: الثَّيِّبُ يُعرِبُ عَنها لِسانُها، وَ البِكرَ تُستَأمَرُ فِي نَفْسِها: زن ثیّب در طلب ترویج سخن خویش بگوید، و باکره چون شرمناک بود بدانچه در خاطر دارد حوالت کند.

كَتَبَ لِوائِلِ بْنِ حُجْرٍ الْحَضْرَمِيِّ و لِقَوْمِهِ: مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ إِلَى الأَقْيالِ[1] الْعَباهِلَةِ مِنْ أَهْلِ حَضْرَمُوتَ بِإِقامِ الصَّلوٰةِ و إِيتاءِ الزَّكوٰةِ: عَلَى التَّيْعَةِ[2] شاةٌ وَ الْتيمَةُ[3] لِصاحِبِها، و فِي السُّيُوبِ[4] الْخُمْسُ، وَ لاٰ خِلاٰةَ[5] وَ لاٰ وِراطَ[6] وَ لاٰ شِناقَ[7] وَ لاٰ شِغارَ[8]، و مَنْ أَحْبا فَقَدْ أَرْبىٰ.

قال: مَن تَعَزَّى بِعَزاءِ الجاهِلِيَّة، فَاَعِضُّوهُ بِهَنِ اَبيهِ وَ لا تَكْنُوهُ.

قال: ثَلثٌ مِنْ أمرِ الجاهِلِيَّة: اَلطَّعنُ فى الاَنساب، و النِّياحَةُ، و الاَنواءُ.

قالَ: لا يَدْخُلُ الجَنَّةَ عَبدٌ لا يَأمَنُ جارُهُ بَوائِقَهُ. [بنده‌ای که همسایه از شرش در امان نباشد به بهشت نمی‌رود].

خَيرُ المالِ سِكَّةٌ مأبُورةٌ[9]، و فَرَسٌ مأمُورَةٌ. لا تَرْفَعَ عَصاكَ عَن أهلِكَ.

← به استخوانهای پهلو و می‌گزد آن را. پیغمبر (ص) به خاطر رد این توهم فرمود: «لاٰ صَفَر» (س، ب).

۱. اقیال: پادشاهان یمن، الاقیال العباهله: پادشاهان حمیر که در اسلام هم بر ملک خود باقی بودند.

۲. تیعة: چهل عدد از گوسفند، یا کمترین مقدار از حیوان که زکوة در او واجب می‌باشد، مثل پنج نفر از شتر که در او یک شاة واجب است و ۴۰ عدد گوسفند که در آن نیز شاتی اخراج می‌شود (ب).

۳. تیمه: گوسفندان زاید بر چهل (۴۰) عدد تا اینکه به نصاب بعدی برسد.

۴. السیوب: مالی که در زمین پنهان شود، گنج.

۵. خلاة: این است که شخص مثلاً شتران خود را با شتر دیگری مخلوط کند تا اینکه در مقام اخراج زکوة مصدق، زکوة هر دو از آن کس بگیرد پس او رجوع آرد بر شریک خود علی السّویه (ب).

۶. وراط: مکر و فریفتن، وراط در صدقه جمع کردن شتران متفرّق و پراکنده کردن گله یا پنهان داشتن مواشی خود در مواشی دیگران است تا امر بر مصدق مشتبه گردد (ب).

۷. شناق: چیزی است از میان دو فریضه مثل چهار شتر میان پنج و ده (س).

۸. شغار: نکاح جاهلیت است و طریقهٔ آن این بود که مردی زنی را که در تحت ولایت او بود به نکاح مردی دیگر در می‌آورد به شرط این که آن مرد هم نسبت به او مثل همین عمل را انجام دهد بدون مهر و صداق و در حقیقت صداق این نکاح همان معاملهٔ به مثل می‌باشد (ب).

۹. سکة مأبورة: رسته خرما بنان نشانده شده که تلقیح شده باشند.

قال: یُوْتی بِالرَّجُلِ یَومَ القِیمَة فَیُلقی فی النّار، فَتُدلَقُ اَقتابُ[1] بَطنِه، فَیَدُورُ بِها کَما یَدُورُ الحِمارُ بِالرَّحا فَیُقال: مالَکَ؟ فَیقولُ: اِنّی کُنتُ آمُرُ بِالمَعرُوفِ وَ لا آتیهِ، و أنهیٰ عَنِ المُنکِرَ و آتیهِ.

قَدِمَ مَن سَفرٍ، فَاَرادَ النّاسُ ان یَطرُقُوا النِّساءَ، فَقالَ: اَمْهِلُوا حَتّی تَمتَشِط الشَّعثَةُ[2]، و تَسْتَحِدَّ[3] المَغیبَة[4] فاِذا قَدِمتُم فَالکَیْس، الکَیْس[5].

قال: اَلطَّیرَة و العِیافَة[6] و الطَّرقُ[7] من الجِبتِ.

قال: عَلَیکُم بِالباهِ[8]، فَاِنَّهُ اَغَضُّ لِلبَصَرِ، و اَحصَنُ لِلفَرجِ، فَمَن لَم یَقدِر فَعَلیهِ بِالصَّوم، فانَّهُ لَهُ وِجاء.

بَعَثَ مُصَدِّقاً، فَقالَ: لا تَأخُذ مِن جُزواتِ اَنفُس الناسِ شَیئاً خُذِالشّارِفَ[9] وَ البِکرَ وَ ذا العَیب.

قالَ: اِنَّ فی الجَسَدِ لَمُضغَةً، اِذا صَلَحَت صَلَحَ بِها سآئِرُ الجَسَدِ، و إذا فَسَدَتْ فَسَدَ بِها سآئِر الجَسَد وَ هِی القَلبُ. [در تن پارهٔ گوشتی است که وقتی به صلاح گراید تمام تن به صلاح آید و وقتی فاسد شود، همهٔ تن فاسد شود و آن قلب است].

ذَکَرَ اَشْراطَ السّاعَةِ، فَقال: بَیع الحَکَم، وَ قَطیعَةُ الرَّحِمَ، وَ الاِستِخفافُ بِالدَّم، وَ کَثرَةُ الشُّرَطِ،[10] وَ اَنْ یُتَّخَذَ القُرآنُ مَزامیرُ، یُقَدِّمُونَ اَحَدَهُم لَیْسَ بِاَقرَئِهِم و لا اَفضَلِهِم، اِلّا لِیُغَنِّیَهُم بِه غَناءً.

لا تَجُوزُ شَهادَةُ خائِنٍ وَ لا خائِنة، [شهادت خائن بر خائن روا نیست].

وَ لا ذی غَمزٍ عَلی أَخیهِ، وَ لا ظَنینٍ فی وَلاءٍ و لا قَرابَةٍ، وَ لا القانِعِ مَعَ أهلِ البَیْتِ لَهُم.

قالَ: اَلصَّومُ فی الشِّتآءِ الْغَنیمَةُ البارِدَةُ. [در زمستان روزه داشتن بهرهٔ خنک بردن

---

۱. اقتاب: به معنی امعاء است.
۲. شعثة. زن ژولیده موی.
۳. إستحداد: ستردن موی است به آهن (س).
۴. مغیبة: زنی راگویند که شوهرش غایب باشد.
۵. الکیس: جماع.
۶. عیافه: فال گرفتن به مرغها به لحاظ خصوصیت اسماء و اصوات آنها.
۷. طرق: فال مخصوصی است که کهنه به وسیلهٔ سنگریزهائی انجام می‌دادند.
۸. الباء: نکاح و جماع.
۹. الشّارف: شارف از شتر، پیر آن راگویند.
۱۰. الشّرط، جمع شرطه: شرط و پیمان، اعوان و انصار مرد، رئیس پلیس و فرمانده آنان. ظاهراً معنی اخیر در اینجا مراد است.

است].

قال: اِتَّقُوا اللهَ فِی النِّسآءِ، فَاِنَّهُنَّ عِندَکُمْ عَوانٌ. [در بارهٔ زنان از خدا بترسید که آنها پیش شما اسیرند].

قال: مَنْ سَرَّهُ اَنْ یَسکُنَ بُحْبُوحَةَ الجَنَّةِ، فَلْیَلْزِمِ الجَماعَةَ. [هر که دوست دارد در دل بهشت سکونت گیرد هم‌آهنگ جماعت باشد].

فَاِنَّ الشَّیطانَ مَعَ الواحِدِ وَ هُوَ مِنَ الْاِثْنَینِ أبْعَدُ. [شیطان با یک تن است و از دو تن دورتر است].

اِستَعیذُوا بِاللهِ مِن طَمعٍ یَهدی إلی طَبَعٍ[۱]

قال: لا یُوْرِدَنَّ ذو عاهَةٍ[۲] عَلی مُصِحٍّ[۳].

قالَ: مَن اَشراطِ السّاعَةِ اَن تَری رِعاءَ[۴] الغَنِمَ رُؤُسَ الناسِ، و اَنْ تَریَ العُراة الجُوَّعَ یَتَباهَونَ فِی البُنیان، و اَن تَلِدَ المَرأةُ رَبَّها و رَبَّتها[۵].

اِستَأذَنَ عَلَیهِ اَبُوسُفیان فَحَجَبَهُ، ثُمّ أذِنَ لَهُ. فَقالَ: ما کِدْتَ تَأذِنُ لی حَتّی تَأذَنَ لِحِجارَةِ الجُلْهُمتین[۶] فَقالَ: یا باسُفیان أنتَ کَما قالَ القائِلُ: کُلّ الصَّیدِ فی جَوفِ الفرا.

قال لِلنِّساء: إنَّکُنَّ أکْثَرُ أهْلِ النّارِ، وَ ذلِکَ لِاَنَّکُنَّ تُکثِرنَ اللَّعنَ، و تَکفُرنَ العَشیر ذَکَرَ الفِتَن، فقالَ لَهُ حُذَیفةُ أبعَدَ هذَا الشَّرِّ خَیرٌ؟ فقالَ: هُدنَةٌ[۷] عَلی دَخَنٍ[۸]، و جَماعَةٌ عَلی أقذاءِ[۹].

قالَ: اَلْغَیْرَةُ مِنَ الْایمانِ، وَ المِذاءُ[۱۰] مِنَ النِّفاقِ. [غیرتمندی از ایمان است و بی‌بندوباری از نفاق].

---

۱. طبع. گناه و زشتی و عیب.
۲. عاهة: عارضه‌ای که باعث فساد و مرض گردد. سپهر در هامش چاپ سنگی گوید: ذوعاهه کسی است که شترش را مرض جرب و غیرذلک است نباید به میان شتران در آورد.
۳. مصح: گویند: «ارض مصحة» یعنی: زمینی که خالی از امراض و بیماریها باشد.
۴. رعاء: جمع راعی است.
۵. و ربّتها: کنایه از فرزندان کنیز است که بر مادر خود سمت مولائی دارند.
۶. جلهمة: کرانه وادی را گویند.
۷. هدنة: مصالحه و آشتی.
۸. دخن. مکر و فساد.
۹. اقذاء. جمع قذی: چیزی که در چشم بیفتد مثل ریزه کاه و قذی به معنی خاک نرم شده می‌باشد.
۱۰. المذاء: قیادة و جاکشی.

لاحِمی اِلّا فی ثَلثٍ: ثُلَة[۱] البِئرِ، و طِوَلُ الفَرَسِ[۲]، وَ حَلْقَةُ القَومِ[۳].
قال: تَخَيَّرُوا لِنُطفِكُم. [زن خوب بگیرید تا فرزند نیکو آرد].
قال: إذا تَمَنّى اَحَدُكُم فَلْيُكثِرْ فَانَّما يَسئَلُ رَبَّهُ.
قال: لا يَمُوتُ لِمُؤمِنٍ ثَلثَة اَولادٍ، فَتَمَسَّهُ النّارُ اِلّا تَحِلَّةَ القَسَمِ.
قال: إذا مَرَّ اَحَدُكُم بِطِرْبالٍ[۴] مائِلٍ فَلْيُسرِع المَشىَ.
تَمَسَّحُوا بِالْاَرضِ، فَاِنّها بِكُم بِرَّةٌ. [زمین را مسح کنید که نسبت به شما نیک است].
قال: اِنّي لَأَكرَهُ اَن اَرَىَ الرَّجُل ثائِراً فَريصُ[۵] رَقَبتِه، قائِما عَلى مَرتَبَةٍ يَضرِبُها.
أتاه عُمَر، فَقال: اِنّا نَسْمَعُ اَحاديثَ مِن يَهودَ تَعجَّبنا أفتَرى اَن نَكتُبَ بَعضَها؟ فقالَ: أمُتَهَوِّكُونَ اَنتُم؟ كَما تَهَوَّكَتَ[۶] اليَهُودُ و النّصارى، لَقَد جِئتِكُم بِها بَيضآءَ تَقِيَّةً، و لَو كانَ مُوسى حَيّاً ما وَسَعَهُ اِلّا اِتّباعى.
قال: اِذا لَمْ تَستَحى، فَاصنَع ماشِئتَ.
اُتِىَ بِوَشيقةٍ[۷] يابِسَةٍ مِن لَحمِ صَيدٍ، فَقال: اِنّي حَرامٌ.
قال: اِنَّ الله يُحِبُّ النَّكِلَ عَلَى النَّكِلِ. قيل: و ما النَّكلُ عَلى النَّكل؟ قالَ: اَلرَّجُلُ القَوِيُّ المُجَرَّبُ المُبدِىءُ المُعِيدُ، عَلَى الفَرَسِ، المُجَرَّبَ، المُبدِىءِ، المُعيدِ.
أتاهُ رجل، فقال: يا رَسُول الله اكلتنا الضَّبع[۸]. فقال غير ذلک أخوف عليكم: ان تَصُبَّ عَليكُم الدُّنيا صَبّاً.
قال: من تعلّم القرآن، ثمّ نسيه لقي الله و هو اجذم.
قال: فصل بين الحلال و الحرام، الصّوت و الدّف فى النكاح.

---

۱. ثلة: حدّ خاکریز اطراف چاه است.
۲. طول‌الفرس: اطراف اسب به اندازه طول افسار آن.
۳. حلقةالقوم: یعنی در میان حلقه مردم کسی بی‌اجازت نتواند در آید.
۴. طربال: بناء مرتفع و بلند.
۵. فریص: رگهای گردن.
۶. تهوک: تحیر و تهور، واقع شدن در کاری بدون تأمل و تفکر.
۷. وشیقة: گوشتی را که قطعه قطعه کرده و در مقابل آفتاب خشک نمایند. به گفته سپهر در هامش چاپ سنگی: به معنی گوشت نیم‌پختی است که در سفر با خود برند.
۸. الضّبع: حیوان معروف در نزد عرب، کنایه از سال قحط است (س).

قال: علیکم بالصوم فانّه مَحْسَمة[۱] للعرق مذهبة للأَشر[۲].

کان اذا استفتح القراءة فی الصّلوة، قال: اَعُوذِ بِالله مِنَ الشَّیْطانَ الرَّجِیم من همزه و نفثه و نفخه فقیل: یا رَسُول الله ما همزه و نفثه و نفخه؟ فقال: امّا همزه فالمُوتة[۳]، و امّا نفثه فالشعر، و امّا نفخه فالکبر.

قال: لا یقوم السّاعة، حتّی یظهر الفحش و البخل، و یخون الامین، و یؤتمن الخائن، و یهلک الوعول[۴]، و یظهر التُّحُوت[۵].

کتب لحارثة بن قطن و من بدومة الجندل من کلب: انّ لنا الضاحیة[۶] من البعل[۷] و لکم، الضامنة[۸] من النخل، لا تعدل سارحتکم[۹]، و لا تعد فاردتکم[۱۰]، و لا یحظر علیکم النّبات، و لا یؤخذ منکم عشر النبات.

کانَ یُعَوِّذُ الْحَسَنَ وَ الْحُسَیْنَ: اعیذ کما بکلمات الله التامّة، من کلّ سامّة و هامّة و من کلّ عین لامّة.

قال: من بنی مسجداً و لو مثل مفحص قطاة، بنی له بنت فی الجنة.

قال: مَثَلُ المُؤْمِنِ وَ الایْمانِ، کَمِثْلُ الفَرَسِ [یَجُوْلُ] فی آخِیَتِه، [حکایت مؤمن و ایمان چون اسب است که اطراف اخیه خویش جولان کند].

و انّ المؤمن یسهو ثمّ یرجع إلی الایمان.

سُئِلَ عَن البِرُّ وَ الإثم فقالَ: اَلبِرُّ حُسنُ الْخُلقِ، وَ الْاِثْمُ ما حکَ في نَفسک، وَکَرِهْتَ اَنْ یَطَّلِعَ عَلَیه النّاسُ. [نیکی خلق نیک است و گناه آن است که بر نفس نشیند و دوست نداری که مردم از آن مطلع شوند].

قال: من شرّ ما اُعطی العبد، شحّ هالع، و جبن خالع.

مامن أمیر عَشَیرةٍ، اِلّا وَ هُوَ یُؤْتی بِه یَومَ القِیمَة مَغْلُولاً یَداهُ إلی عُنُقِه، حَتّی یَکُونَ عَمَلَهُ هُو الَّذی یُطلِقُه، اَوْ یُوبِقُه[۱۱]. [هر کس که زمام‌دار قبیله‌ای باشد روز قیامت در زنجیر بیاورندش در حالی که دست‌های به گردنش است تا عمل او بازش کند یا

---

۱. محسمة: وسیله قطع.
۲. الاشر: تیزی دندان.
۳. الموتة: نوعی از جنون.
۴. وعول: جمع وعل: اشراف و بزرگان.
۵. التحوت: اراذل ناس.
۶. ضاحیة: نخلهای خارج از عمارت.
۷. بعل: نخلهائی که از زمین آب می‌خورد.
۸. ضامنة: نخلهای داخل عمارت.
۹. سارح و سارحة: ستور چرنده.
۱۰. فاردة: ناقهٔ تنها چرنده.
۱۱. یوبقه: هلاک کند او را.

هلاکش کند].

ما يُكِبُّ النّاسَ عَلى مَناخِرِهِمْ اِلّا حَصائِدُ أَلسِنَتِهِم. [حاصل زبان مردمان مایه هلاکشان می‌شود].

اُهدی إليه هدية فلم يجد شيئاً يضعه عليه فقال: ضعه بالحضيض فانّما انا عبد آكل كما ياكل العبد.

قال: في الرجل الذى استعمله و اهدى إليه، فقال: هذا لى ألّا جلس في حِفْش[1] امّه فينظر أكان يهدى إليه شيء.

كَتَبَ لِاُكَيْدِرَ: هٰذا كِتابٌ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ لِاُكَيْدِرَ، حينَ أجابَ الْإِسْلامَ، و خَلَعَ الْأَنْدادَ وَ الْأَصْنامَ، مَعَ خالِدِ بْنِ الْوَلِيدِ فى دَوْمَةِ الْجَنْدَلِ و أَكْنافِها. إِنَّ لَنَا الضّاحِيَةَ مِنَ النَّخْلِ وَ الْبوْرَ وَ الْمَعامِيَ، و أَغْفالَ الْأَرْضِ وَ الْحَلْقَةَ، و لَكُمُ الضّامِنَةُ مِنَ النَّخْلِ وَ الْمُعَيَّنُ مِنَ الْمَعْمُورِ بَعْدَ الْخُمْسِ، لاٰ تُعْدَلُ سارِحَتُكُمْ، و لاٰ تُعَدُّ فارِدَتُكُمْ، و لاٰ يُحْظَرُ عَلَيْكُمُ النَّباتُ، تُقيمُونَ الصَّلوٰةَ لِوَقْتِها، و تُؤْتُونَ الزَّكوٰةَ بِحَقِّها، عَلَيْكُمْ بِذٰلِكَ عَهْدُاللهِ و مِيثاقُهُ.

إذا وجد أحدكم طخاءً[2] على قلبه، فلياكل السفر جل.

عليكم بالابكار. فانهن أعذب أفواهاً، و أَنْشَفُ[3] ارحاماً، و أرضى باليسير.

فارِسُ نَطحَةً[4] اَو نَطحَتَينِ ثُمّ لاٰ فارِسَ بَعدَها و الرُّومُ ذاتُ القُرونِ، كُلَّما هَلَكَ قَرنٌ، خَلَفَ قَرنٌ، اَهلُ صَخرٍ وَ بَحرٍ، هَيهاتَ آخِرُالدَّهرِ.

سموا اولادكم اسماء الانبياء، و احسن الاسماء عبدالله و عبدالرحمن، و اصدقها الحارث و همام، و أقبحها حرب و مرّة.

اللّهم ان عمرو بن العاص هجانى، و هو يعلم أنى لست بشاعر. فاهجه اَللّهم و العنه عدد ما هجانى. من توضاء للجمعة فبها و نعمت، و من اغتسل فذلک افضل. من غسل و اغتسل[5]، و بكر و ابتكر؛ و استمع و لم يلغ، كفر ذلک ما بين الجمعتين؛

---

۱. حفش: خانهٔ بسیار خرد که سقف آن نزدیک باشد.
۲. طخاء: بر وزن سماء ثقل و ناراحتی قلب.
۳. نشف: به معنی به خود کشیدن است (س).
۴. نطحةٌ او نَطحتین: کنایه از آنکه بعد از این جنگ مسخر مسلمان می‌شوند، لکن اهل روم و رومیةالکبری باقی می‌مانند (س).
۵. غَسَّلَ و اَغْتَسَلَ: یعنی غسل بدهد غیر را و خود را، کنایه از مجامعت است (س).

سید اَدام اَهل الدّنیا و الاخرة، وَ سیّد ریحان أهل الجنة الفاغیة[۱].

غَطّوُا الإناءِ و أوکوُا السّقاء و أطفوُا السِّراج، فان الفُوَیْسَقَة[۲] تُضرِمُ عَلی اَهل البیت بیتهم. وَیلٌ لاقماع[۳] القَولِ، وَیلٌ للمُصِرّین علی الذُّنوبُ.

کان یتعوذ من خمس. من العَیْمَةَ[۴] وَ الغَیْمَة[۵] و الأَیْمَة[۶] والکرم[۷] و القرم[۸].

استأذنه سعد فی أن یتصدق بماله، فقال: لا ثُمّ قال: الشّطر، فقال: لا. قال: فالثلث قال: الثلث و التلث کثیر، انک ان تترک اولادک اغنیاءِ، خیر من انترکتهم عالة یتکففون النّاس.

اَلْحُمّی رائِدُ المَوتِ، وَ هِیَ سِجْنُ اللهِ فی الأَرضِ، [تب پیشاهنگ مرگ و زندان خداوند در روی زمین است].

یَحبَسُ بِها عَبدَهُ إذا شآءَ وَ یُرسِلُهُ إذا شآءَ.

سُئِلَ عن جَدٌّ بَنی عامِرِ بن صَعْصَعَة، فقالَ: جَمَلٌ اَزْهَر، مُنفاجٌ یَتَناوَلُ مِن اَطرافِ الشَّجَرِ. سَئَلُوهُ عَن غَطَفانَ، فَقالَ: ارمُوهُ یَتبَعُ ماءً. و فی حَدیثٍ اَخَرَ اَنَّهُ، قال: فی غَطَفانَ وَ قَد ذَکَرَهُم: اَکمَةٌ خَشناءُ تَتِقّی النّاسُ.

قال: فی حِجَّةِ الوَداعِ؛ اَلنِّساءُ لا یُعشَرنَ وَ لا یُحشَرنَ.

قال: کل رافعة رفعتَ علینا من البلاغ، فقد حرمتها ان تعضد او تخبط إلا لعصفورقب او مسد محالة او عصا حدیدة.

ذکر یأجوج و مأجوج، فقال: عراض الوجوه، صغار العیون، صهب الشعاف، من کل حدب ینسلون.

فی الحدیث أنه دعا بلالا بتمر، فجعل یجیء به قبضاً، قبضاً. فقال: أنفق بلال! و لا تخش من ذی العرش اقلالاً.

لا زمام و لا خزام، و لا رهبانیة، و لا تبتل و لا سیاحة فی الاسلام.

---

۱. الفاغیه: شکوفه خوشبوی حنا که از سر به زیر نشاندن شاخش بر آید.
۲. فویسقه: حیوانات موذیه مثل موش و مثل آن.
۳. اقماع: جمع قمع: قیف. کنایه از مردمی است که هر چه بشنوند بازگو کنند و در دل نگاه ندارند.
۴. عیمة: اشتهای زیاد از برای آشامیدن شیر.
۵. غیمة: عطش.
۶. ایمه: فقدان زوجه.
۷. الکرم: بعضی گفته‌اند که به معنی شدة اشتهای به انگور است.
۸. القرم. شدة اشتها به خوردن گوشت.

ذکر المنافقین، فقال: مستکبرون، لا یألفون و لا یؤلفون، خشب باللیل، صحب بالنّهار.

قَدِمَ وَفْدُ هَمْدانَ، فَلَقُوهُ مُقْبِلاً مِنْ تَبُوکَ. فَقالَ مالِکُ بْنُ نَمْطٍ: یا رَسُولَ اللهِ! نَصِیَّةٌ مِنْ هَمْدانَ، مِنْ کُلِّ حاضِرٍ و بادٍ، أَتَوْکَ عَلیٰ قُلُصٍ نَواجٍ مُتَّصِلَةٌ بِحَبائِلِ الْإِسْلامِ، لا یَأْخُذُهُمْ فِي اللهِ لَوْمَةُ لائِمٍ، مِنْ مِخْلافِ خارِفَ، و یامَ عَهْدُهُمْ، لا یَنْقُضُ عَنْ سُنَّةِ ماحِلٍ و لا سَوْداءَ عَنْ قَفیزٍ، ما قامَتْ لَعْلَعٌ و ما جَرَی الْیَعْفُورُ بِضِلَعٍ. فَکَتَبَ لَهُمُ النَّبِیُّ: هٰذا کِتابٌ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ لِمخْلافِ خارِفَ، و أَهْلِ جِنابِ الْهَضْبِ، و حِقافِ الرَّمْلِ، مَعَ وافِدِ هادِی الشَّعارِ مالِکِ بْنِ نَمْطٍ و مَنْ أَسْلَمَ مِنْ قَوْمِهِ عَلیٰ أَنَّ لَهُمْ قَراعَها و وِهاطَها و عَزازَها، ما أَقامُوا الصَّلوٰةَ و آتَوُا الزَّکوٰةَ، یَأْکُلُونَ عِلافَها، و تَرْعَوْنَ عَفاها، لَنا مِنْ دِفائِهِمْ و صَرامِهِمْ، ما سَلَّمُوا بِالْمیثاقِ وَ الْأَمانَةِ، وَ لَهُمْ مِنَ الصَّدَقَةِ النِّلْبُ وَ النّابُ وَالْفَصیلُ وَ الْفارِضُ الدّاجِنُ وَ الْکَبْشُ الْحُورِیُّ، و عَلَیْهِمُ الصّالِغُ وَ الْقارِحُ.

کَتَبَ لِوَفْدِ کَلْبٍ: بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیمِ. هٰذا کِتابٌ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ لِعَمائِرِ کَلْبٍ و أَحْلافِها، و مَنْ ظَأَرَهُ الْإِسْلامُ مِنْ غَیْرِهِمْ مَعَ قَطَنِ بْنِ حارِثَةَ الْعُلَیْمِي، بِإِقامِ الصَّلوٰةِ لِوَقْتِها، و إِیْتاءِ الزَّکوٰةِ بِحَقِّها، فِي شِدَّةِ عَقْدِها، و وَفاءِ عَهْدِها بِمَحْضَرٍ مِنْ شُهُودِ الْمُسْلِمِینَ (سَعْدِ بْنِ عِبادَةَ، و عَبْدِاللهِ بْنِ أُنَیسٍ، و دِحْیَةِ بْنِ خَلِیفَةِ الْکَلْبِي) عَلَیْهِمْ فِي الْهَمُولَةِ الرّاعِیَةِ الْبِساطِ الظُّوارِ، فِي کُلِّ خَمْسِینَ، ناقَةٌ غَیرُ ذاتِ عُوارٍ، وَالْحَمُولَةُ الْمائِرَةُ[1] لَهُمْ لاغِیَةٌ[2]. فِي الشَّوِیِّ الْوَرِیِّ[3] مُسِنَّةٌ[4] حامِلٍ أَوْ حائِلٍ، و فِیما سَقَی الْجَدْوَلُ مِنَ الْعَیْنِ الْمُعَیَّنِ الْعُشْرُ مِنْ ثَمَرِها، و مِمّا أَخْرَجَتْ أَرْضُها و فِي الْعِذْيِ شَطْرُهُ، یُقَسِّمُهُ الْأَمِینُ، لا یُزادُ عَلَیْهِمْ وَظِیفَةٌ، و لا یُفَرَّقُ.

شَهِدَاللهُ عَلیٰ ذٰلِکَ و رَسُولُهُ. و کَتَبَ ثابِتُ بْنُ قَیْسِ بْنِ شماسٍ. لَمّا قَدِمَتْ عَلَیْهِ وُفُودُ الْعَرَبِ، قامَ طَهْفَةُ بْنُ أَبِي زُهَیرٍ النَّهْدِي، فَقالَ: أَتَیْناکَ یا رَسُولَ اللهِ![5] مِنْ غَوْرَیٰ تِهامَةَ بِأَکْوارِ الْمَیْسِ[6]، تَرْتَمِي بِنَا الْعِیسُ[7]، نَسْتَحْلِبُ الصَّبِیرَ[8] و نَسْتَخْلِبُ[9] الْخَبِیرَ[10] و

---

۱. الحمولة المائرة: شتری که حمل زاد کند.
۲. لاغیة. یعنی لغو است و به او زکوة تعلّق نمی‌گیرد.
۳. الشّوی الوری: گوسفندان چاق.
۴. مسنة: گوسفندی که داخل سال سه شده باشد.
۵. العذی: مزروعی که به وسیله باران مشروب می‌شود.
۶. اکوار المیس: جهازهائی که از چوب درخت میس برای شتران می‌سازند.

نَسْتَعْضِدُ الْبَربِرَ[۱۱] و نَسْتَخيلُ الرِّهامَ[۱۲] و نَسْتَحيلُ الْجَهامَ[۱۳]، مِنْ أَرْضٍ غائِلَةِ النِّطاءُ[۱۴]، غَليظَةِ الْمَوْطا، قَدْ نَشِفَ الْمُدْهُنُ[۱۵] و يَبِسَ الْجِغْثِنُ[۱۶] و سَقَطَ الْأَمْلُوجُ[۱۷]، و ماتَ الْعُسْلُوجُ[۱۸]، و هَلَکَ الْهَدِيُّ[۱۹] و ماتَ الْوَدِيُّ[۲۰]، بَرِئْنا يا رَسُولَ اللهِ مِنَ الْوَثَنِ وَ الْعَنَنِ[۲۱]، و ما يُحْدِثُ الزَّمَنُ، لَنا دَعْوَةُ الْإِسْلامِ و شَريعَةُ الْإِسْلامِ، ما طَمَأَ[۲۲] الْبَحْرُ و قامَ تَعارُ[۲۳]، وَ لَنا نَعَمٌ مُمِلٌّ[۲۴]، أَغْفالٌ[۲۵] ما تَبِضُّ[۲۶] بِبِلالٍ[۲۷] و وَقيرٌ[۲۸] كَثيرُ الرُّسَلِ[۲۹]، قَليلُ الرِّسْلِ[۳۰]، أَصابَتْها سُنَيَّةٌ حَمْراءُ مُؤْزِلَةٌ، لَيْسَ لَها عَلَلٌ و لا نَهَلٌ.

فَقالَ ﷺ: أَللّٰهُمَّ بارِکْ لَهُمْ في مَحْضِها و مَخْضِها و مَدْقِها، وَابْعَثْ راعِيَها في الدَّثْرِ[۳۱] بِيانِعِ الثَّمَرِ[۳۲] وَافْجَرْ لَهُ الثَّمَدَ[۳۳] و بارِکْ لَهُ في الْمالِ وَ الْوَلَدِ. مَنْ أَقامَ الصَّلوٰةَ كانَ مُسْلِماً، و مَنْ آتَى الزَّكوٰةَ كانَ مُحْسِناً، و مَنْ شَهِدَ أَنْ لا إِلٰهَ إِلَّا اللهُ، كانَ مُسْلِماً مُخْلِصاً. لَكُمْ يا بَني نَهْدٍ وَدائِعُ الشِّرْكِ، و وَضائِعُ الْمِلْكِ، لا تُلْطِطْ[۳۴] في الزَّكوٰةِ، و لا تُلْحِدْ في الْحَيوٰةِ، و لا تَتَثاقَلْ عَنِ الصَّلوٰةِ.

---

۷. العیس. شتران سفیدی که در بدن آنها کمی شقره (زردی مائل بسرخی) باشد.
۸. الصبیر: ابرهای سفید.
۹. استخلاب: مجروح کردن و به چنگال گرفتن.
۱۰. الخبیر: نبات و گیاه.
۱۱. البریر: میوه درخت اراک که در موقع خشک‌سالی اعراب می‌خوردند.
۱۲. نستخیل الرهام: یعنی در هر ابری خیال باران می‌نمائیم.
۱۳. نستحیل الجهام: یعنی همیشه نگران ابر بی‌بارانیم.
۱۴. غائلة النِّطاء: بُعد مسافت آن هلاک کننده است.
۱۵. المدهن: چیزی که با او روغن‌مالی می‌کنند، شیشه روغن را نیز گویند.
۱۶. الجغثن: ریشه نباتات.
۱۷. الاملوج: برگ درختی است صحرائی، شبیه برگ سرو.
۱۸. العسلوج: شاخ نرم و خمیده و سبز.
۱۹. هدی: قربانی که به حرم برند. و هدی (بدون تشدید نیز گفته می‌شود).
۲۰. الودی: نهال کوچک خرما.
۲۱. العنن: پیش آمدگی و پیش‌گیری چیزی.
۲۲. طمأ البحر: پر شد و ظما الماء: بر آمد و بلند گردید.
۲۳. تعار: نام کوهی است.
۲۴. نعم همل: شتران بی‌راعی.
۲۵. اغفال: مواشی بی‌شیر را گویند.
۲۶. بض: اندک، اندک روان شد (قطره، قطره).
۲۷. بلال: چیزی که گلو را تر کند (مثل آب و شیر).
۲۸. وقیر: گوسفند.
۲۹. الرَّسَل: جماعة، عدد.
۳۰. الرِّسْل: شیر.
۳۱. الدثر: مال زیاد.
۳۲. یانع الثّمر: جائی که میوه‌اش رسیده باشد.
۳۳. ثمد: مال کم.
۳۴. لا تلطط: منع و جلوگیری مکن.

وكَتَبَ مَعَهُ كِتاباً إِلىٰ بَني نَهْدٍ: بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحيمِ. مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللهِ، إِلىٰ بَني نَهْدِ بْنِ زَيْدٍ: السَّلامُ عَلىٰ مَنْ آمَنَ بِاللهِ وَ رَسُولِهِ. لَكُمْ يا بَني نَهْدٍ في الْوَظيفَةِ الْفَريضَةُ و لَكُمُ الْعارِضُ [۱] وَ الْفَريشُ [۲] و ذُوالْعِنانِ الرَّكُوبُ، وَالْفَلُوُّ الضَّبيسُ [۳] لا يُمْنَعُ سَرْحُكُمْ و لا يُعْضَدُ طَلْحُكُمْ و لا يُحْبَسُ دَرُّكُمْ، ما لَمْ تُضْمِرُوا الْاِماقَ [۴] و تَأْكُلُوا الرِّباقَ [۵] مَنْ أَقَرَّ بِما في هٰذَا الْكِتابِ فَلَهُ مِنْ رَسُولِ اللهِ الْوَفاءُ وَ الْعَهْدُ وَ الذِّمَّةُ، و مَنْ أَبىٰ فَعَلَيْهِ الرِّبْوَةُ.

كَتَبَ بَينَ قُرَيْشٍ وَالْأَنْصارِ كِتاباً، و في الْكِتابِ إِنَّهُمْ أُمَّةٌ واحِدَةٌ، دُونَ النّاسِ الْمُهاجِرُونَ مِنْ قُرَيْشٍ عَلىٰ رِباعَتِهِمْ، يَتَعاقَلُونَ بَيْنَهُمْ مَعاقِلَهُمُ الْأُولىٰ، و يَفُكُّونَ عانِيَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَ الْقِسْطِ بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ، و أَنَّ الْمُؤْمِنِينَ لا يَتْرُكُونَ مُفْرَحاً [۶] مِنْهُمْ، أَنْ يُعينُوهُ بِالْمَعْرُوفِ في فِداءٍ أَوْ عَقْلٍ [۷] و أَنَّ الْمُؤْمِنِينَ الْمُتَّقِينَ أَيْديهِمْ عَلىٰ مَنْ بَغىٰ عَلَيْهِمْ أَوِ ابْتَغىٰ دَسيعَةَ [۸] ظُلْمٍ، و أَنَّ سِلْمَ الْمُؤْمِنِينَ واحِدٌ، لا يُسالِمُ مُؤْمِنٌ دُونَ مُؤْمِنٍ في قِتالٍ في سَبيلِ اللهِ، إِلّا عَلىٰ سَواءٍ و عَدْلٍ بَيْنَهُمْ، و أَنَّ كُلَّ غازِيَةٍ غَزَتْ يَعْقُبُ بَعْضُهُمْ بَعْضاً، و أَنَّهُ لا يَجُوزُ (يحوزظ) مُشْرِكٌ مالاً لِقُرَيْشٍ و لا يُعينُها عَلىٰ مُؤْمِنٍ، و أَنَّهُ مَنِ اعْتَبَطَ مُؤْمِناً قَتْلاً فَإِنَّهُ قَوَدٌ، إِلّا أَنْ يَرْضىٰ وَلِيُّ الْمَقْتُولِ بِالْعَقْلِ، و أَنَّ الْيَهُودَ يَنْفِقُونَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ، لِلْيَهُودِ دينُهُمْ و لِلْمُؤْمِنِينَ دينُهُمْ، إِلّا مَنْ ظَلَمَ و أَثِمَ. فَإِنَّهُ لا يُوتِغُ إِلّا نَفْسَهُ و أَهْلَ بَيْتِهِ، و أَنَّ يَهُودَ الْأَوْسِ و مَوالِيَهُمْ و أَنْفُسَهُمْ مَعَ الْبَرِّ الْمُحْسِنِ مِنْ أَهْلِ هٰذِهِ الصَّحيفَةِ، و أَنَّ الْبِرَّ دُونَ الْإِثْمِ فَلا يَكْسِبُ كاسِبٌ إِلّا عَلىٰ نَفْسِهِ، و أَنَّ اللهَ عَلىٰ صِدْقِ ما في هٰذِهِ الصَّحيفَةِ و بِرِّهِ، لا يَحُولُ الْكِتابُ دُونَ ظُلْمِ ظالِمٍ، و لا إِثْمِ آثِمٍ، وَ أَنَّ أَوْلِيَهُمْ بِهٰذِهِ الصَّحيفَةِ الْبَرُّ الْمُحْسِنُ.

خِيارُ أُمَّتي اَوَّلُها و آخِرُها و بَينَ ذٰلِكَ شَيخٌ أَعْوَجُ. إِنَّ الكاسِياتِ العارِياتِ و المائِلاتِ المُمِيلاتِ، لا يَدْخُلْنَ الجَنَّةَ.

---

۱. العارض: حیوان مریض.
۲. الفریش: شتر تازه زای.
۳. الفلوا لضبیس: کره اسب سرکش.
۴. آماق: بعضی به (غدر) ترجمه کرده‌اند.
۵. و تاکلوا الرّباق: کنایه از عهد شکستن است.
۶. مفرح: فقیر و محتاج، کسی که نسب او شناخته نشود، کشته‌ای که میان دو آبادی یا در در دشت یافته شود.
۷. عقل: دیه.
۸. دسیعه از دسع و دسع به معنی دفع و راندن است. ظاهراً مراد: دفع کردن کسی است از حقش ظلماً.

ان اللرّوْیاکنی و لها اسماء، فکنوها بکناها و اعتبروا باسمائها، و الرؤیا لأَوّل عابر.

یُحشَرُ ما بَینَ السَّقطِ إلی الشَّیخ الفاني مُرداً مُکَحَّلین، أُولی أفانین. مَنَ اسْتَمَعَ إلی حَدیثِ قَومٍ وَ هُم لَه کارِهُونَ، صَبَّ في أُذنهُ الأَنکُ[1] یَومَ القِیمَةِ. انَّ تَهامَةَ کَبدیعِ العَسَلِ، حُلوَ اَوّلُهُ، حُلوٌ آخِرُهُ. مُضَرُ صَخْرَةُالله الّتی لاتنکَلُ.

والّذی نفس محمّد بیده، لا یحلف. احدوان علی مثل جناح البعوضة، الاکانت و کنة في قلبه. اَلکُبادُ مِنَ العَبُّ.

استقیموا و لن تحصوا، و اعلموا انّ خیر أعمالکم الصلوة، و لن یحافظ علی الوضوء الّا مؤمن.

کانَ یُبایعُ النّاس وَ فیهِم رَجُلٌ دَحْسَمانٌ[2] فَکانَ کُلّما أَتی عَلَیه أَخَرَّهُ، حَتّی لَمْ یَبْقَ غَیرُهُ. فَقالَ: هَلِ اشتَکَیتَ قِطُّ؟ قال: لا قالَ: فَهَل رُزیت بِشَیءٍ؟ قال: لا فَقال: اِنَّ اللهَ یُبغِضُ العِفْرِیَّة النِفریَّة، الّذی لَمْ یُرزَء في جِسمِه و لا مالِه.

مَثَلُ الجَلیس الصّالِح، مِثْلُ الدّاری[3]، اِنْ لَمْ یَجِدْکَ مِنْ عَطرِه عَلَّقَکَ مِنْ ریحهِ، و مَثَلُ الجَلیسِ السُّوءِ، مِثلُ صاحِبِ الکیرِ[4]، اِنْ لَمْ یُحْرِقْکَ مِن شَرارِه نارِه عَلَّقَکَ مِن نَتِنِه. [حکایت هم‌نشین خوب مثل عطار است اگر عطر خویش به تو ندهد بوی خوش آن در تو آویزد و حکایت هم‌نشین بد مثل آهنگر است اگر شرار آتش آن تو را نسوزد، بوی بد آن در تو آویزد].

فی الحدیث انّه مرّ بر جل له عَکَرَة[5] فلم یذبح له شیئاً، و مرّ بامرأة لها شویهات[6]، فذبحت له. فقال: انّ هذه الاخلاق بیدالله، فمن شاء ان یمنهه منها خلقاً حسناً فعل.

اَغْبَطُ النّاس عِندی مُؤمِنٌ خَفیفُ الحاذِّ[7]، ذُو حَظّ مِن صَلوة. [خوشبخت‌ترین مردم در نظر من مؤمنی است که متعلقاتش کم و از نماز بهره‌ور باشد].

و کتب في کتاب له لیهود تیماء انّ لهم الذّمّة، و علیهم الجزیة بلا عداء النهار مدی، و اللیل سُدی.

اهدی له رجل رکوة خمر فقال: ان الله حرمها قال: افلا أکارم بها یهود قال: ان الذی

---

۱. أنُک: سرب. ۲. دحسمان: سیاه چهره و زمخت.
۳. الداری: عطار (فروشنده عطر). ۴. الکیر: دمهٔ آهنگری.
۵. عکرة: قطعه‌ای از شتران (مابین ۵۰ تا ۱۵۰).
۶. شویهات: مصغر شاة. ۷. خفیف الحاذ: قلیل المال و العیال.

حرمها حرم ان یکارم بها. قال: فما أصنع بها؟ قال: سُنَنها[۱] فی طریق.

قال: لیس للنساء سروات[۲] الطریق.

قال: یمین الله سحّاء[۳]، لا یغیضها شیء اللّیل و النهار.

قال: حجّوا قبل ان تحجّوا قالوا: و ما شأن الحج قال: یقعدا عرابها علی اذناب اودیتها، فلا یصل إلی الحج أحد.

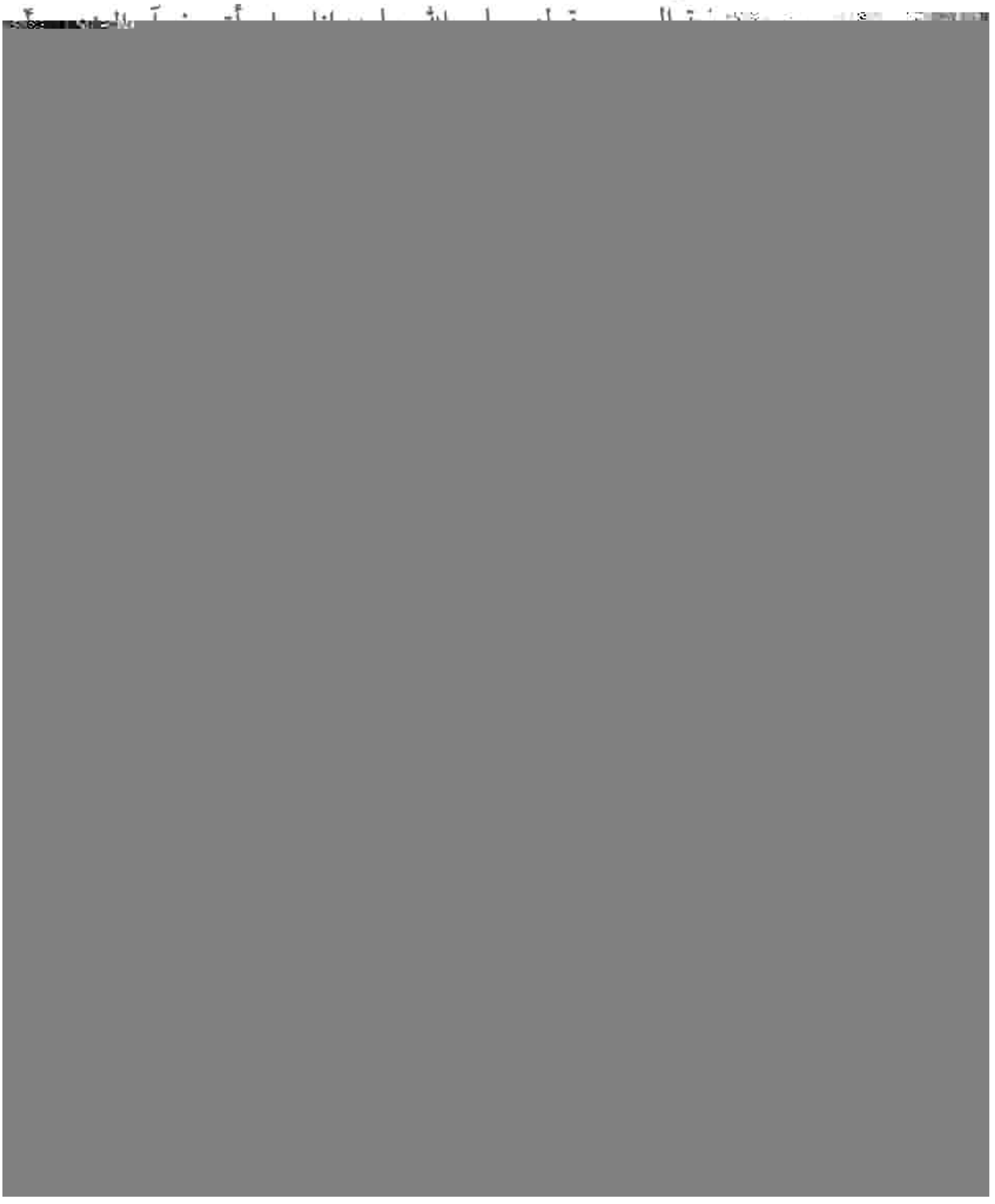

برخی از کتابهای
انتشارات اساطیر

۱. اسلام

۱. علوم قرآنی

- **قرآن مجید: متن عربی با ترجمهٔ فارسی**
  ترجمه دکتر علی‌اصغر حلبی / رحلی ۶۰۴ + ۶۴۸ صفحه / گالینگور / زیر چاپ

- **قرآن مجید: متن عربی با ترجمه فارسی**
  ترجمه دکتر علی اصغر حلبی / وزیری ۶۰۴ + ۶۴۸ صفحه / چاپ اول ۱۳۸۰

- **قرآن مجید: متن عربی با ترجمه فارسی**
  ترجمه دکتر علی‌اصغر حلبی / رقعی ۶۰۴ + ۶۴۸ صفحه / گالینگور / زیر چاپ

- **تفسیر کبیر مفاتیح الغیب جلد اول: تفسیر بسم‌الله الرحمن الرحیم و سورهٔ فاتحه**
  تألیف امام فخر رازی/ ترجمه و تحشیهٔ دکتر علی‌اصغر حلبی/ وزیری ۵۷۶ صفحه / چاپ دوم ۱۳۷۹/ گالینگور

- **تفسیر کبیر مفاتیح الغیب جلد دوم: تفسیر سورهٔ بقره از آیهٔ ۱ تا آیهٔ ۳۴**
  تألیف امام فخررازی/ ترجمه و تحشیهٔ دکتر علی‌اصغرحلبی / وزیری ۵۸۴ صفحه / چاپ اول ۱۳۷۳ / گالینکور

- **تفسیر کبیر مفاتیح‌الغیب جلدسوم: تفسیر سورهٔ بقره از آیهٔ ۳۵ تا آیهٔ ۱۱۰**
  تألیف امام فخررازی / ترجمه و تحشیهٔ دکتر علی‌اصغر حلبی / وزیری ۴۸۰ صفحه / چاپ اول ۱۳۷۵ / گالینگور

- **تفسیر کبیر مفاتیح‌الغیب جلد چهارم: تفسیر سورهٔ بقره از آیهٔ ۱۱۱ تا آیهٔ ۱۷۲**
  تألیف امام فخررازی / ترجمه و تحشیهٔ دکتر علی‌اصغر حلبی / وزیری ۴۰۰ صفحه / چاپ اول ۱۳۷۸ / گالینگور

- **تفسیر کبیر مفاتیح‌الغیب جلد پنجم: تفسیر سورهٔ بقره از آیهٔ ۱۷۳ تا آیهٔ ۲۱۲**
  تألیف امام فخررازی / ترجمه و تحشیهٔ دکتر علی‌اصغر حلبی / وزیری ۴۰۰ صفحه / چاپ اول ۱۳۷۹/ گالینگور

- **تفسیر کبیر مفاتیح‌الغیب جلد ششم: تفسیر سورهٔ بقره از آیهٔ ۲۱۳ تا آیهٔ ۲۵۹**
  تألیف امام فخررازی / ترجمه و تحشیهٔ دکتر علی‌اصغر حلبی / وزیری ۴۰۸ صفحه / چاپ‌اول ۱۳۸۰/ گالینگور